

PERSPEKTIVY

PŘÍLOHA KATOLICKÉHO TÝDENÍKU LISTOPAD 1997

Letos na jaře jsem se v maďarské Ostrihomi účastnil mše sloužené za kardinála Tomáška. Maďarský parlament ho téhož dne vyznamenal in memoriam Svato-vojtěšskou cenou. Když svatý Vojtěch odešel podruhé z Čech, prošel Uhry. Tvrdí se, že tam bítmoval budoucího krále Štěpána. Prvním ostříhomským (tj. uherským) arcibiskupem se stal jeho spolupracovník Radla – Anastasius, předtím břeňovský opat. Církevní samostatnost byla tehdy předpokladem státnosti. Snad tedy můžeme říci, že i Vojtěch se zasloužil o samostatný uherský stát. V Ostrihomi připomíná tyto děje monumentální chrám.

Rok předtím jsem navštívil polské Hnězdně. Nad prvním hrobem svatého Vojtěcha bylo v roce 1000 založeno hnězdenské arcibiskupství. Prvním polským arcibiskupem se stal Vojtěchův nevlastní bratr Radim – Gaudentius. A opět právě toto arcibiskupství se stalo základním kamenem samostatného polského státu. Dnes stojí na místě prvního Vojtěchova hrobu mohutná katedrála zasvěcená Panně Marii.

Alé svatý Vojtěch byl přece Čech, z rodu Slavníkovců! Co po něm zůstalo v jeho české zemi? Na místě, kde se asi narodil, na louce za Libicí, je už jen archeologická památka, kamenný půdorys staveb, které byly ještě za Vojtěchova života rozkořány.

Při letošní návštěvě Jana Pavla II. jsem ho doprovázel na cestě z Prahy do Hradce Králové. Program dne byl náročný. On seděl ve vrtulníku naproti mně. Zdálo se mi, že je velmi unavený, jakoby podřimoval. Náhodou jsem si všiml, že letíme nad zbytky libického hradiska. A dovolil jsem si opatrně se ho dotknout a upozornit na to. Svatý otec okamžitě zhlédl, byl dojat a žehnal tomu místu z výšky dvou set metrů. Co vypadalo jako únava, bylo ve skutečnosti soustředění.

Kontrast mezi ostříhomským a hnězdenským chrámem a sotva patrnou stopou dějin kousek za Libicí je příliš nápadný a nutí nás zamyslet se nad vztahem světece a jeho národa. Byl vůbec náš? Či spíše: byli jsme kdy my jeho?

Ano, za Břetislava I. jsme vyzvedli jeho ostatky z Hnězdně a přenesli je do Prahy. To, čemu říkáme „vyzvednutí“, by však mnozí označili za přepadení, loupež, spojenou s rabováním. – Nad novým světcovým hrobem na Pražském hradě byly pak vyhlášeny tzv. Břetislavovy dekrety, nejstarší český zákoník, jímž se naši předkové zavázali následovat ideály sv. Vojtěcha. – Vidím v tom všem i špatné svědomí, snahu napravit, co se dosti dobře napravit nedalo, totiž to, že jsme se s Vojtěchem za jeho života mjeřili. Taký nám ta pozdní lítost nepomohla: ostatky světece jsme sice měli, ale samostatná církevní provincie vznikla až o tři sta

Kresba Jiří Bašta

Na závěr roku svatého Vojtěcha

POUTNÍK, EXULANT A VELKÝ ČECH

Národ a jeho světec – setkávání a mjeření

let později. Proto měl český stát takové zpoždění.

Minuli jsme se zkrátka se svým světcem, který přinesl duchovní a nepřímo i světské povznesení našim sousedům, a ti ho pak vždycky pokládali za svého patrona. Nesrostli jsme s ním plně ale ani později. Ano, cítili jsme ho, ale byl v tom kus odstupu, snad i výčitek, možná studu. Cítili jsme ho tak trochu z povinnosti, protože nikdo nemohl popřít, že to byl velký duchovní člověk, který však své současníky a naše předky příliš přerostl.

Je tu zkrátka jakýsi problém. Problém mezi českým národem a jeho prvním biskupem vzešlým z jeho řad. Ano, Vojtěch dvakrát odešel z Čech. Po prvním odchodu se na několik let vrátil a byl připraven vrátit se i podruhé, to však již byl výslovně odmítnut. V polopohan-ských Čechách nahlédl marnost svého usilování. Neodecházal však, aby si usnadnil svůj životní úkol. Po prvním odchodu nalezl na několik let smysl života v jeho. Po druhém odchodu zamířil po krátké cestě evropskými

duchovními středisky na severovýchod, do světa permanentního ohrožení. Jako kdyby spěchal mučednické smrti vstříc. Zdá se, že hledal způsob života stále odříkavější, duchovnější, tedy i náročnější.

Upoutala ho clunyská reforma, návrat k nejvyšším nárokům nejen na řeholní, ale vůbec na duchovní život. Bylo v tom hledání stále odpovědnějšího úkolu, ovšem – a v tom je asi jádro problému – ovšem v mnohem širším okruhu světa, než byly tehdy piemyslovské a slavníkovské Čechy; v okruhu, který se odmítá omezit hranicemi jako něčím neprostopupným. V okruhu širším než území budoucího českého národa. V takovém, který přesahuje všechny známé hranice, protože křesťanská zvěst není určena pouze určitým rodům, kmenům, národům, státům, ale všem. Odtud všeobecnost církve. Vojtěchova vlast byla širší, byla jí Evropa, nejen ta už křesťanská, ale i ta, která na křesťanskou zvěst teprve čekala. A Vojtěch se pohyboval v celé té Evropě vzdělanců, papežů, králů a císařů, lidí duchovních i světských, ale i polopohanů a pohanů, s takovou samozřejmostí, jaká tehdy nebyla dostupná nikomu z našich.

Pravděpodobně právě někde zde je zdroj tisíciletého hledání, ale i mjeření se, které lze vyčíst ze vztahu národa a jeho světece. Tady je podstata sporu velkorysého evropanství s oním věčným „malá, ale naše“, s českým a z lidí, kteří jsou jím než my.

Svatý Vojtěch byl nejen našim prvním Evropanem, ale i prvním českým exulantem. Po něm už asi nebylo větších, i když připomenutí tu jistě zasluhuje Komenský. Jsou zkrátka doby, kdy je možné dokázat víc v širším světě než doma.

Jsou útek a je exil. Jsou emigranti a jsou exulanti. I na útek, na emigraci má člověk za jistých okolností právo. Exil je však volba většího úkolu. – V tomto rozlišení je i kus varování: hned první náš velký evropský člověk se k nám domů – nevešel (také po listopadu 1989 jsme nedokázali přijmout své exulanty, neuměli jsme uznat, že odešli za úkolem, který nebylo možno plnit doma).

Evropa se v době Vojtěchově vytvářela z určitých ohnisk. My jsme tehdy nebyli v jejím středu, ale na jejím okraji. Svatovojtěšské milénium nás zastihlo v době, kdy opět nejsme ve středu Evropy, i když se mu chceme znovu přiblížit: opět u nás vládnou drsnější mravy. Svatý Vojtěch je nám výzvou k nejvyšší náročnosti vůči sobě samým, k otevřenosti vůči světu, k podnětnému zvenčí, k toleranci vůči jinakosti, nikoli však k pokleslostem doby či k povrchním cizím módám. Přijmout tuto výzvu znamená přijmout konečně i tohoto našeho světece.

Petr Pithart

Instituce versus člověk

Nedávno jsem byl svědkem diskuse o tom, co brání mladým v přijetí církve. Jako jeden z možných důvodů kdosi uvedl možný rozpor mezi očekáváním mladých, pro které jsou podstatné vztahy, a církevní praxí, zaměřenou více na programy a fungování institucí. Konstatování nikoli nové, ale což mě na něm zaujalo.

Podle jedné současné pastorální teologické teorie je totiž cílem tvorby jednoznačně spása člověka, nikoli tvorba jakýchkoli programů. Podobně je hlavním problémem mnohovárné ohrožení života, nikoli zvětšující se propast mezi společností a církví. Cílem je člověk (ve smyslu GS 3 „člověk ve své úplnosti“).

ti, s tělem i duší, srdcem i svědomím, myslí i vůlí...“), nikoli organizace, charitativní či katechizační aktivity, v nichž by jedinci byli jen objekty naší pastorace. Snad nikdo v církvi dnes nepochybňuje o názor, že nám jde o člověka, přičemž instituce, programy a veškeré aktivity jsou nutným nástrojem, jímž odpovídáme jedinci na jeho potřeby.

V praxi se nám však do téžité našich jednání a plánování dostávají spíše ony organizace a institucionální záležitosti. Takový je ale spíš můj dojem z některých grémíů. V tomto duchu také chápu výrok biskupa Václava Malého, že „po čtyřiceti letech se dáváme dohromady“ a „zatím se snažíme obnovit církevní

struktury, což je potřebné, ale nezbyvá nám sil na nic jiného“ (Magazín Lidových novin 4/97).

Před časem jsem korigoval písemnou práci studenta, kterého znám nejen z fakulty. Vím o jeho pastoračních aktivitách i o jeho schopnosti hledat systémová řešení. Ve své pastorační práci mezi mládeží vychází nepochybně z hlediska potřeb mladých lidí ve svém okolí, člověk je pro něj přednější než struktury. Jeho písemná práce se dotýkala malých společenství v církvi. Když jsem mu však položil otázku, co je cílem společenství, přišla spontánní odpověď: „Oživení farnosti.“ Na další otázku, co je tedy cílem oživených farností, odpověděl: „Živá diecéze.“ Nedočkal jsem se odpovědi, kterou jsem očekával a kterou by daný student jistě v rámci předmětu pastorální teo-

logie perfektně znal), totiž že oživení systému musí sloužit spase konkrétního člověka, že jeho spása je cílem všeho našeho snažení.

Z hlediska souvislosti pastorační teorie a praxe zde vyvstává zajímavý moment: pod vlivem „institucionálně-organizační“ praxe si zřejmě i mladí věřící nevědomky vytvářejí odpovídající (adekvátně deformovanou) pastorační teorii. Tato moje drobná zkušenost není totiž bohužel ojedinělá. Je zvláštní, že i lidé, kteří v praxi jednají se zřetelem na konkrétního člověka, zůstávají u struktur, systému a institucí, mají-li formulovat teorii svého pastoračního jednání a jeho cílu.

Možná, že je v nás soustředění se na institucionální stránku zakódováno víc, než si připouštíme. Možná, že to není dáno jen momentálním nedostatkem sil... Alois Křížan

KŘESŤAN
A SVĚTVE STÍNU
MAFIE

Demokracie má své specifické infekční choroby a záleží pouze na samotných občanech, zdali proti nim vytvoří protilátky. K těm nezhoubnějším patří korupce, organizovaný zločin a jejich zřdný bastard – mafie. Demokracie se ocitá ve smrtelném ohrožení, jakmile mafiánské struktury začnou kooperovat a posléze splývat se strukturami státní moci. Následující případ se udál na Slovensku, kde panují jiné poměry než u nás. Zcela nepodobní si však nejsou. (Red.)

Letos v září se František Mojžíš rozhodl, že svou firmu Drukos v Banské Bystrici s ročním obrátem cca 3 mld. věnuje katolické církvi na dobročinné účely. Vyvolal tím překvapení, obdiv, ale i nechuť a vlnu osočování. Majitelem firmy je dnes Společnost na podporu chudobných a chorých, kterou řídí Jozef Hrtús (je současně i ředitelem Biskup-

ského úřadu v B. Bystrici). F. Mojžíš je nyní jejím zaměstnancem, i když dále řídí firmu Drukos. O finančních aktivitách Společnosti rozhoduje grémiu, v němž zasedá mj. i několik novinářů a představitel Ministerstva práce a sociálních věcí a Katolické charity.

Chapadla mafie

Na Slovensku sílí s každým dnem tlak kriminálního podsvětí na podnikatele, novináře a některé politiky. Významnou roli v tom hraje ruská, ukrajinská a čečenská mafie. Za svou „ochranu“ vyžaduje neúprosné obrovské sumy výplatného. Také F. Mojžíše opakovaně navštívili slušně vypadající pánové. Pokud prý nezaplátí, bude zničen on i jeho rodina. Pochopil, že to není žert. Říká: „Měl jsem na vybranou. Buď bude náš podnik vydávat zlé plody, tj. sloužit mafii, anebo musím rozhodnout jinak.“

„Požádal jste o policejní ochranu?“

„Ano. Bylo mi řečeno, že policie není schopna mě chránit 24 hodin denně. Vím, v jaké stavu se ocitla. Policisté jsou demoralizováni, nevybaveni...“

„Ministr vnitra tvrdí, že jste o ochranu nepožádal. Diví se, že ji hledáte na biskupství.“

„Nemám přesné informace. Je-li boj se zlem a ochrana vlastního života politikou, jak se vyjádřilo MV, pak nemám co dodat. V normální společnosti by se nestalo, že bych se pro neschopnost policie musel obrátit na církev. Je paradoxní, že i policisté mi radili, abych o ochranu nežádal, chci-li zůstat naživu.“

„Ministerstvo vnitra vám vyčítá, že jste nepodal trestní oznámení.“

„To je zbytečné, vyhrožuje-li vám a vaší rodině někdo v přestrojení. Z vlastní zkušenosti vím, že ministerstvo je místo pomoci schopné útočit na člověka a zdiskreditovat ho.“

Politická hra?

Naskytá se otázka, nakolik souvisí kauza Drukos s aférou Triptych před dvěma roky.

Ta je dodnes neuzavřená, zatímco banskobystrické biskupství je stálým terčem útoků vládní gamitury a provládních médií. Výrazná osobnost biskupa Baláže vzbuzuje i jejich respekt. Proto nepřekvapuje, když Ministerstvo vnitra označilo kauzu Drukos za *politizovanou*. Jeho mluvčí prohlásil: „Jde o politicky motivovanou záležitost, která má svůj scénář (...). Musíme se ohradit proti stupňujícím se útokům ing. Mojžíše proti osobě ministra, vedení resortu a policii. Je to průhledný manévr jistých politických stran.“

Které strany na Slovensku však mají zájem na osočování a diskreditaci biskupství a na zastrasování seriózních podnikatelů? Kdyby se chtěl F. Mojžíš politicky angažovat, neobracel by se na církev. Jde o výmluvný příklad neschopnosti MV řešit podobné případy, kterých je stále víc.

Bludný kruh

Zůstane-li vydírání v anonymitě, vyděrači své požadavky stupňují a jemu už není pomoci. To jsou známé praktiky mafie, která zapustila na Slovensku pevné kořeny. Bezmoc i neochota MV je zjevná. Tím získává prostor podsvětí, které ze zákulisí profituje na podnikavosti jedněch a chamtivosti i zbabělosti druhých. Terčem psychologického terorizování se už stal i ředitel Biskupského úřadu J. Hrtús.

Biskup R. Baláž potvrdil, že se mezitím obrátilo na biskupství obdobným způsobem více než 40 vydíraných podnikatelů. Proč pouze tam a ne na jiná biskupství? MV nemá zájem a nynější vládní gamitura prostřednictvím agentů SIS, propojených s podsvětím a mafií, terorizuje ty, kdo odmítají centralistický a nacionalistický orientovaný způsob vlády. Kdo zvítězí v tomto zápase?

Andrej Štiavnický

(Autor je slovenský publicista. Redakčně kráceno)

Dialog a diskuse do médií patří

Smí katolík smýšlet a mluvit kriticky o svém biskupovi? Kriticky smýšlet smí o čemkoli, protože je svobodný. Kriticky mluvit – to je složitější, protože každý člověk, nejen katolík, má předvídání možné účinky své promluvy, zejména veřejné. K zveřejnění se nehodí věci intimní, které se mají řešit doma, což je zřejmě nejen katolíkům. Promluví-li však biskup veřejně, nejen „pro domo sua“, smí se i „obyčejný“ katolík veřejně ozvat, protože před veřejností reprezentují církev nejen biskupové, ale my všichni.

Nuže, otec biskup František Lobkowicz zveřejnil některé své názory v interview v týdeníku Respekt 44/97. Obstál před všetečností redaktora, pokud jde o uvedení svého jména „na seznamu“. Je-li někdo „na seznamu“, znamená to, že se ho máme zeptat, nikoli soudit. Redaktor se zeptal a otec biskup vysvětlil. Dál není co řešit. Otec biskup však projevil nepřipravenost, pokud jde o romský problém. Na romský pokus o exodus do Kanady píše nelze pohledět jako na čin plně svobodný a uvážený. Je také škoda, že otec biskup lépe

„neprodal“ iniciativu ostravských salesiánů, kteří se věnují romským dětem.

Nemůžeme rovněž souhlasit s názory otce biskupa na diskusi, resp. dialog prostřednictvím médií. O tom také diskutuje, která zeptala polemikou Mladý Halík, řekl: „Neměla probíhat na stránkách tisku, protože pro čtenáře Katolického týdeníku to muselo být dezorientující a nevěděli, na kterou stranu se přiklonit.“ A dále: „Noviny nejsou platforma pro vedení dialogu. Když si lidé budou povídat takto z očí do očí jako my dva, tak se to dá. Ale jinak mají tendenci do toho mluvit všichni a k ničemu to nevede...“

V médiích nemůže probíhat *důvěrný dialog* tváří v tvář. Média však dovedou inspirovat či zprostředkovat *veřejnou diskusi*. Vzpomeňme, co znamenalo Masarykovo *Athenaeum*, brněnský *Akord*, pražský *Řád*, *Šaldův Zápisník*, *Kajprův Katolík*, lidovecké *Obzory*, Tigridovo exilové *Svědectví*, jak by tady bez nich bylo prázdno.

A pokud je někdo otevřenou rozpravou dezorientován? To je píše docela normální.

Snad nechybím, řeknu-li, že každý z nás jsme tváří v tvář nějakému tématu, problému, zprvu *nebyli orientováni*, ale že právě tento stav naši myslí nám byl popudem, abychom se *orientovali*. Je to právě *veřejná mediální diskuse*, která podnítl bezpočet soukromých hovorů na dané téma, jimiž si lidé vzájemně pomáhají v orientaci. Dnešní česká společnost v mnohém ohledu nedokáže překročit svůj stín, protože o některých důležitých věcech (např. o minulosti) se *nemluví* a mluvit se nechce. Z této mělčiny bychom se dostali, kdyby se o nich vedla soustavná rozprava v médiích. Ze se to někdy daří, to vidíme, když se daří „medializovat“ témata jako morálka v politice, v podnikání, v justici apod.

Na rozdíl od otce biskupa jsme přesvědčení, že zmíněná rozprava na stránkách tisku patřila a že tam patří celá řada dalších vnitrocírkevních témat. Ano, diskuse, byť někdy polemicky laděná, zejména ta veřejná, má ovšem svá pravidla, která bychom měli znát, nebo aspoň včas objevovat – a respektovat.

Petr Přihoda

TEOLOGICKÉ
TEXTY

ŽIVOT TĚLA A DUŠE naplnil 4. číslo Teologických textů. Že to obojí patří k sobě, věděla medicína i náboženství odjakživa. Modelem toho se bezděky stala Marka Tereza z Kalkaty, misionářka lasky. Medicína je zaměřena výrazně prakticky, ale kromě aplikované biologie, chemie atd. lékaři ode dávna oceňují etiku a náboženství i spolupráci s kněžím u nemocných.

V TT 4/97 se pojednává o pastorální medicíně pro kněze a o bioetice pro lékaře. Pravda jako prvek léčebného procesu a projekt vyle pro stadium umírání zastupují současnou problematiku. Lékařka mluví o potřebě duchovního vedení zdravotníku a kněz požaduje v případě na kněžství také zkušenost v nemocnici a v hospici. Dva články připomínají výročí T. G. Masaryka z katolického pohledu dříve a dnes. Rubrika OSOBNOSTI přibližuje jednoho z nejvýznamnějších otců Druhého vatikána kard. Suenense.

Déclaration de repentance
– kající prohlášení

K 1. říjnu 1997 uveřejnili katolíci biskupové Francie společný text, v němž se vyznávají z hříchu spáchaných jejich předchůdci po porážce Francie r. 1940 za Pétainovy vlády v neokupované části země. Tato vláda, závislá na nacistickém Německu, začala připravovat deportace „nežádoucího obyvatelstva“, jmenovitě židovského. Po válce proto došlo k diplomatické zápletce mezi Francií a Vatikánem. Francouzská vláda tehdy žádala odstupnění nejvíce zkompromitovaných biskupů, k nimž pak došlo aspoň zčásti.

Francouzští biskupové se dnes vracejí k onomu historickému selhání a vyznávají, že jejich tehdejší předchůdci svým mlčením nepřímo schvalovali jednání kolaborantské vlády.

Po porážce v roce 1940 se začal projevoval oficiální antisemitismus, který zbavoval Židy na našem území práv a svobod a vtahoval do těchto nadiktovaných opatření celý národ. V roce 1941, kdy se země šířil defetismus, bylo už ve francouzských internačních táborech na 40 000 Židů.

V tomto klíčovém okamžiku považovala církevní hierarchie za svůj hlavní úkol zabezpečení bohoslužebného provozu, chodu svých institucí a bezpečnosti svých věřících. Tyto cíle, samy o sobě naprosto legitimní, bohužel zastínily prvořadý biblický požadavek tiety ke každému člověku, stvořenému k Božímu obrazu, (...) byl to konformismus diktovaný strachem z represálií vůči církvi a jejím mládežnickým organizacím. (...)“

Za války byla situace českého národa a církve horší než ve vichystické Francii. Jaký postoj však zaujala naše církev k principu kolektivní viny, v jehož duchu došlo po válce k nucenému vysídlení Němců? – Vyznání vin nepůsobí nikomu radost, ale život v nepravdě je nakonec nesnesitelný. Zlo se může projevovat nejen činy, ale i trestuhodnou nečinností. Přímocaré prohlášení francouzských biskupů má co říci i křesťanům za hranicemi Francie.

Petr Kolář

GLOSÁŘ

Ústavní soud prohlásil, že u komunistických zločinů nemohla před listopadem 1989 běžet promlčecí doba, ale některé obecné soudy toho nedbají, prohlášení je za promlčené a jejich pachatele osvobozují. Část veřejnosti je rozhořčena, ale tím to končí. Rozbíhá se **válka soudů**, už i v médiích. Ústavní soud staví na právu přirozeném, obecné soudy na právu pozitivním. Jinak řečeno: Ústavní soud chce čít ducha zákonů, neboť „litera zabijí – duch oživuje“, zatímco obecné soudy se přidržují litery zákona, domnívajíce se, že je to jediné, co skutečně existuje a co platí.

Rozpor těchto dvou pojetí práva trvá od starofinských dob. Jeho dnešní aktuálnost vyplývá z toho, že pro dokazování nevinny je vždycky pohodlnější přidržovat se práva pozitivního. Dnes jde vlastně o rozpor mezi odpovědností a alibismem.

■ ■ ■

Vstoupit či nevstoupit do NATO? Máme tři možnosti: (1) vstoupit do NATO a vynaložit *nížší* náklady na potřebnou obranu. (2) nevstoupit a vynaložit *vyšší* náklady na stejnou účinnou obranu, anebo (3) nevstoupit a vynaložit *nížší* náklady na *méně* účinnou obranu, případně *žádné* náklady na *žádnou* obranu. – Stav naší peněženky svědčí pro NATO, pokud nám ovšem jde vůbec o obranu. Otázka čísla jedna tedy zní: jde nám vůbec o obranu? Žijeme ve světě, v němž bude někdy třeba k ní sáhnout? Může nás někdy někdo ohrožít? Kdo? Co? Anebo to nepripadá v úvahu? – Divná věc: prvořadě otázky nás nezajímají, o to víc nás vzrušují ty druhořadě.

■ ■ ■

Když český skin zavraždil sudánského studenta, byl tím Václav Klaus pobouřen. Když čeští mladenci před dvěma roky umlátili ve Žďáru nad Sázavou romského občana Tibora Berkho před zraky jeho dětí, byl také pobouřen. Mezi oběma jeho *pobouřeními* se z vládní strany v tomto směru nic zvláštního neudálo. *Máme snad liknavou vůli?* V některých jiných směrech nákol, v tomto ano, proto i ta liknavost některých policistů a soudců. Především však máme liknavou veřejnost. Její část má s některými Romy nedobré zkušenosti, jiná její část se s onou částí (řeč je stále o české veřejnosti) solidarizuje – a výsledek? Příliš mnoho lidí se nenechá vyvést z míry ani odpornými zločiny. Říká se o Čechách, že jsou *skrytí rasističtí*. Naskytá se otázka: nakolik je tato liknavost vlastní i nám, českým katolickým křesťanům, klérus a episkopát nevyjímaje? Nehoršíte se, jde o otázku, již se dnes nelze s dobrým svědomím vyhnout.

■ ■ ■

Magazín Mladé fronty Dnes uveřejnil v páh října docela milou reportáž o životě Milosrdných sester řádu svatého Františka v opavském klášteře. Irena Jirková, její autorka, na jiném místě poznamenala: „Co vám v klášteře chybí? Hranolky! Vyprskly bez rozmýšlení a já si oddechla. Do té doby se mnou mluvil jazykem, jemuž dokážu srozumět. Nevím, co je to hlas Boží a neznám své poslání. Bramborové hranolky nám ulehčily komunikaci a pomohly k reportáži...“

Je to zvláštní. Co do věku byly některé řeholnice vrstevnicemi novinářky. Ona i ony vyrůstaly v české mluvicím prostředí českých zemí sklonku 20. století, ve škole se učily ze stejných učebnic atd., a přesto se jejich setkání podobá dotyku dvou podstatně odlišných kultur. Jako kdyby zavítal do Evropy Eskymák nebo Evropan do Tibetu (přípomínám, že „ezinka“, která navštívila opavský klášter, zaujala vůči nezvyklému prostředí postoj velmi vstřícný).

Já vím, že je to jasné: vím, proč jsou křesťané nekřesťanem a naopak v jistém smyslu jeden druhým cizinci. „Proč to tak je“ je jedna věc, ale ta druhá je „co s tím“. Hledat a nalézt společnou řeč, neztratit zájem a mít trpělivost jedni s druhými, toť úkol dneška i zítřka.

F

Jindro, máš za sebou bezesporu zajímavý život. Jak ses vůbec dostal k drogám?

To je delší historie. Rodiče se rozvedli, když mi bylo dvanáct. Táta tehdy dost pil, takže doma bývalo hodně nepříjemně. Držela mě tehdy myšlenka: dětství je velká nespravedlnost, nechci být dítětem. Když se rodiče rozvedli, dostal jsem se do party o něco starších, kteří měli podobný osud. Tato parta se stala mou první „rodinou“, již jsem uvěřil. Hodně se tam ale pilo, kradlo a byly i pouliční bitky. Tento způsob života mě ale fascinoval.

Potom jsem se dostal do učiliště. V té době jsem potkal kamaráda z dětství, který mi dal krabičku od zápalek plnou marihuany. Tak jsem se dostal poprvé k droze i do party, která se řídila jakoby ideálem hippies. Nebylo zde tolik násilí, ale zato se tu braly drogy. V šestnácti mě pak s pěti přáteli a dvojkou z chování vyhodili z učiliště.

Vzpomínám, jak jsem stál v Brně na České a říkal si, že můj život nemá cenu, že ho musím ukončit. Najednou mě ale napadla zvláštní a silná myšlenka: „To nesmíš, protože takových jako ty je spousta. Musíš pro ně něco udělat.“ Zarazilo mě to, protože jsem si připadal neschopný. Od té doby mě tato myšlenka neustále pronásledovala a já začal hledat.

Tehdy jsi konvertoval?

Nejdříve jsem potkal kamaráda, který byl dlouho závislý na drogách: ve dvaceti už neměl zuby, zato měl za sebou dvakrát vězení a opakovanou léčbu. Přes něho jsem se dostal k disidentům kolem Charty 77, bylo to někdy v roce 1982. Tam byl zase jiný duch. Chodili jsme s kamarádem do antikvariátu číst staré knihy, ale pořád jsme brali drogy. Až jednou přišel s tím, že končí, a všechny drogy, co měl u sebe, vyhodil přede mnou do koše. Intuitivně jsem to udělal také. Pak mě vzal do společnosti, které se modlilo za nespravedlivě pronásledované a vězněné. Jelikož jsem o Bohu nic nevěděl, ničemu jsem nerozuměl. Styčel jsem tam ale svědectví šachisty Ludka Pachmana, který napsal knížku, v níž byla věta, že se setkal s Bohem. Zaujalo mě to a přemýšlel jsem, jak to asi musí být. Až jednoho listopadového večera 1983 ke mně během svatebního přestávky – pracoval jsem tehdy na směny v nějaké fabrice – vnitřně promluvil Bůh. Řekl mi, že musím přestat utíkat a postavím se k problémům čelem.

Co ti vůbec dala zkušenost s drogou?

Drogy jsou proroctvím této doby

Rozhovor s Jindřichem Vobořilem

Když se před třinácti lety dostal Jindřich Vobořil z drogové závislosti, začal pomáhat svým kamarádům, kteří se na něj obraceli s prosbou o pomoc. Postupně se tak rodila nadace s příznačným názvem Podané ruce, která je v současnosti druhou největší nestátní organizací zabývající se drogovou problematikou. Jindra je dnes ředitelem nadace a zároveň dokončuje studium teologie na olomoucké teologické fakultě.

Silnější než s drogou je pro mě zkušenost s lidmi, kteří drogy berou. Je to úplně jiný svět. Ti lidé žijí jinými životními hodnotami a spousta věcí, za kterými se pachtí dnešní člověk, pro ně nic neznamena. Svým způsobem jde o určité prorocství této doby – jakoby říkali: My vám kašleme na vaše úspěchy, kariéru, peníze nebo pěkný auto, protože nám chybí něco víc! Bohužel věří, že pomocí drogy toho dosáhnou.

Musím říci, že drogově závislý člověk nemá jiné prožitky než druží. Prožívá stejně radost i smutek. Má jenom víc bolesti, vnitřního utrpení a bezraděje. Myslím, že hlavní syndrom nemoci drogové závislosti je právě ztráta naděje.

Jednou ses zmínil, že šestnácti tvých kamarádů, kteří přišli do styku s drogou, skončilo sebevraždou.

Dnes jich je už devatenáct. Drogy zotřívají citění i smyslové vnímání a zároveň je extrémně namáhají. Při delším užívání drog se dostávají i psychotické stavy, např. halucinace. A tak po určitém krásném zážitku s drogou přichází hluboká deprese a úzkost. Tyto změny nálad bývají pronikavé a většinou se prolínají s předchozími problémy v rodině. Člověk, který se nechtěl vypořádat se sháněním drogy, se navíc dopouští věcí, které by normálně neudělal. A to zvyšuje jeho pocit viny a prohlubuje depresi.

Nejdříve jsi pomáhal toxikomaniům sám, potom vznikla komunita. V čem vidíš její výhodu?

Začali jsme v roce 1992, kdy jsme otevřeli první dům pro závislé. Byli jsme tehdy jen dva a bylo to vyčerpávající. Lidé, kteří k nám přicházejí, jsou nejen bez domova, ale mají za sebou i opakovanou věznění a pobyt v psychiatrii. Bývají agresivní (vůči okolí i vůči sobě) a mají zkušenost s okultismem a satanismem. Početili jsme proto velkou potřebu vzájemně se podporovat – nejen pracovní, ale i duchovní.

Později z této komunity vznikla nadace, která se nakonec rozrostla ve velkou profesní organizaci. A dnes znovu – jakoby na tomto pozadí – vznikla malá komunita coby duchovní zájemci. Je nás šest a přijali jsme určité vnitřní závazky. Vše je uzavřeno sliby čistoty, chudoby a poslušnosti, které jsme složili do rukou našeho biskupa. Přidali jsme ještě slib milosrdenství. Sliby samozřejmě odpovídají stavu, v němž se každý z nás nachází.

Patříte u nás k největším organizacím tohoto druhu. Navíc vycházíte z křesťanských principů. Co je pro vás specifické?

Neděláme nic zvláštního. Nejdůležitější je pro nás odborná úroveň. Naše jediná specifčnost je asi v tom, že se zabýváme nejen fyzickou a psychologickou závislostí, ale i duchovní, která totiž u drog také vzniká. U mnoha závislých je jejich život s drogou určitou formou pseudonáboženství. Dokonce i některé způsoby výroby drog a jejich společného užívání mají formu pseudonáboženských obřadů. Mnozí z těch, kteří k nám přicházejí, zažili dokonce pod vlivem těchto

rituálů nějaké okultní či magické zkušenosti.

Jak vám na tomto poli vyšla vstříček církev?

V začátcích nám hodně pomohla. Řádové sestry sv. Františka nám v Brně darovaly dům, první spon-

Kde tedy vidíš v církvi největší problém?

Největším nebezpečím pro církev bylo, že a bude pokoušení uzavírat se do svých struktur a do snahy zlepšovat prožívání své zbožnosti – a přitom zapomínat na svou lidskost. Vždyť to, co táhlo celníky

„Člověk na drogách trpí ztrátou naděje.“ říká J. Vobořil
Snímek Jaromír Čejka

zorský dar 15 tisíc přišel také od františkánů. Začínali jsme díky darům věřících. Např. jedna rodina z Velkého Meziříčí má osm dětí a přesto nám posílá pravidelně pětistovku. Velmi dobré vztahy máme i s naším biskupem, který nám uvolnil na částečný úvazek kněze Jaromíra Smejkal. Je pravda, že jsme od církevní instituce nikdy nechtěli peníze, protože drogy jsou celospolečenský problém, ale žádali jsme od ní jakousi podporu. Té se nám nakonec dostalo.

S postojem církve v této oblasti jsi tedy spokojen?

To jsem někdy. Trvalo nám dost dlouho, než se v církevních kruzích podařilo prosadit myšlenku, že je vhodné, aby se církev drogovou problematikou vůbec zabývala. Problém dnešní české církve vidím v tom, že je příliš zaměřena na své vnitřní potřeby. Když to zjednoduším: církev se příliš trápí tím, zda přijímat na ruku nebo do úst, zatímco odkaz H. vatikánského koncilu mluví v pastorační konstituci Gaudium et spes např. o tom, že církev se má zabývat sociálními problémy lidí. Třeba tím, co může nabídnout v otázkách krize rodinného života, která se už dotýká naší problematiky. Ze všech možných statistik totiž vysvítá, že kořenem drogové závislosti je už častěji nefungující v rodině. Proto také vidím v drogovém problému určité prorocství.

lidí zájem a měla by jim nabídnout něco, co jim nemůže nabídnout nikdo jiný. Zatím se vo své většině spíš tváří, že jde o něco specifického, čemu nerozumí a neví si s tím rady – obává se, že by byla neúspěšná. Závislý člověk je ale normálním trpícím člověkem, který hledá mou lidskost.

Jaké vidíš možnosti jejího pastoračního působení?

Je několik oblastí, kde může pomoci. Jednak je to primárně prevence, kde může přinést svědectví křesťanských rodin. Jan Pavel II. o tom mluví v encyklice Familiaris consortio, když píše, že právě rodina je schopna dát odpověď na tak závažné celospolečenské problémy jako alkoholismus či drogy. Dále může pomoci přímo závislým: může nabídnout nesoudící pohled, oproštěný od jakéhokoli politizování celé věci, tedy pohled Kristův. Ztotožnění se s vyhoštěnými a zapomenutými – to je obrovská myšlenka, kterou může nabídnout právě církev.

A pak je tu oblast veřejného života, kde církev může společností učinit nabídku. „Tam, kde jste bezradní a máte strach z lidí, kteří vás jakoby ohrožují, můžeme nabídnout něco, co nenabídne lékař ani policista – totiž motivaci.“ Vzpomínám, že když jsem se v šestnácti ocitl kvůli drogám na psychiatrii, nikdo mi tam nepomohl, protože jsem nechtěl. Chyběl mi právě důvod, proč se mám o něco snažit.

Myslíš, že závislí na drogách mají zájem o víru?

U těchto lidí není problém víry. Nepoznal jsem toxikomana, který by neměl nějakou náboženskou nebo pseudonáboženskou zkušenost. Problém je jinde: jejich způsob života je tak destruktivní, že je pro ně těžké přijmout nikoliv víru, ale způsob křesťanského života. A v tom jim nějaké zbrozdě teprve

divný způsob života plný lásky a tolerance – a tehdy evangelium uvěří.

Je ovšem zapotřebí, aby církev zaujímala k drogové problematice poučený postoj. Vaše nadace přichází s konkrétním projektem, který nabídla České biskupské konferenci. Co si od něj slibujete?

Je to vlastně náš jediný vnitrocírkevní projekt. Všechny ostatní jsou otevřené navenek: školám, pedagogům, rodičům, závislým. Projekt se nazývá „Metodické a informační centrum“ a měl by se zabývat nabídkou informací, které bychom předávali služebníkům v církvi – kněžím, řeholníkům či laikům, kteří se stýkají např. s rizikovou mládeží. Centrum by mělo provádět také sběr informací o drogové problematice, organizovat kurzy, nabízet literaturu apod. Rádi bychom více spolupracovali s biskupskou konferencí v tom smyslu, že kdyby vznikla součást pastorační komise, která by se zabývala drogovou problematikou, mohli by být biskupové jejich prostřednictvím pravidelně seznámeni s aktuálním stavem v této oblasti. Církev by pak mohla přicházet s vhodnými návrhy a aktivitami, na které naše společnost možná trochu čeká.

Rozhovor připravil Jan Paulus

Sdružení a Nadace Podané ruce se zabývají prevencí a léčbou drogové závislosti. Provádí tři typy center:
1. Centra prevence – konají přednáškovou činnost, besedy na školách, kurzy pro pedagogy atd., jsou určeny těm, kteří s drogou nemají zkušenost, nebo s ní jen experimentují;
2. Kontaktní centra – zabývají se dlouhodobě závislými, poskytují lékařskou i duchovní pomoc, poradenské služby a výměnu jehel a stříkaček;
3. Resocializační centra – jde o komunitní domy v Brně a v Kosteletě Vydří u Dačic.

REFUGIUM
subskripce

Tomáš Špidlík
Živé slovo

Tato nová kniha Tomáše Špidlíka provází čtenáře po celý liturgický rok. Na každý den nám s ní připraví tři rozjímání evangelia.
520 s., vázání, 130/210 mm., cena 249 Kč
Při objednávce do 5. 12. 97 cena 199 Kč

Jiří Věcha
Verše psané pro mlčení...
fotografie Tomáš Vázan

Sbírání díla básníka Jiřího Věchy OMIČAP, doprovozené fotografiemi olomouckého fotografa Tomáše Vázana. Výtvarné, reprezentativní zpracování. 130 stran, vázání, matný krídlový papír, velký formát 230/200 mm., cena 249 Kč
Při objednávce do 5. 12. 97 cena 199 Kč

Knihy vyjdou 5. 12. 1997.

Objednávky přijímáme na adrese:
Refugium Velehrad-Roma s. r. o.
Na Hrádku 2, 687 06 Velehrad
tel., fax.: 0632/713 12
e-mail: refugium@bitech.cz

Poselství českých a moravských biskupů všem lidem dobré vůle v České republice k závěru Desetiletí duchovní obnovy národa

Drazí spoluobčané, bratři a sestry!
Právě před deseti lety se kardinál František Tomášek obrátil na všechny lidi dobré vůle v naší zemi dopisem, který začínal burčujícími slovy: „Vzpříme se a zvedneme hlavy!“ Tímto listem zahájil cestu Desetiletí duchovní obnovy národa. Na jejím vrcholu se na vás obracíme i my, abychom se společně s vámi zamysleli nad původním smyslem a významem této výzvy, nad skutečností, že byla naplněna jen částečně, nad jejími konkrétními plody i nad tím, jakým způsobem můžeme v této iniciativě pokračovat. Chtěli bychom také poděkovat těm, kdo na tomto díle pracovali a omluvit se těm, jejichž naděje byly snad církví zklamány.

Smysl výzvy k duchovní obnově

Iniciativa Desetiletí se zrodila v neveřejných strukturách české katolické církve v polovině osmdesátých let. Zrodila se z naděje, že českou společnost čekají velké změny a z přesvědčení, že tyto změny nesmějí zůstat jen u přeměny vnějších poměrů, ekonomických a politických struktur, nýbrž že musí jít o „revoluci hlav a srdcí“, o kultivaci celkové mravní a duchovní atmosféry společnosti. Desetiletí nemělo být jen přípravou věřících na jubileum mučednické smrti svatého Vojtěcha, nýbrž také jakousi „laboratoří nového životního stylu“ a společným zamyslením před vstupem do nového tisíciletí, sjednocením přes hranice náboženského a politického přesvědčení všechny, kterým nebyl lhostejný mravní stav společnosti. V dokumentech a projevech, které vyhlásil Desetiletí provázely, bylo jasné řečeno, že katolická církev nechce brát věc obnovy národa pouze do svých vlastních rukou a že si je vědoma toho, že se na obnově národa může podílet jen tehdy, prodě- li zároveň sama velkou vnitřní obnovou, zahrnující pokání za chyby minulosti i současnosti. Desetiletí bylo myšleno jako ekumenická iniciativa v nejširším smyslu slova.

Není sporu o tom, že tento záměr odpovídal „známení doby“, a byl, jak to vyjádřil později v Praze Jan Pavel II., „dílem Prozřetelnosti“. Dnes je ještě více než tehdy patrné, že svobodný život společnosti, ba i sama existence a tvorba společnosti a společnosti nutně předpokládá určitou morální atmosféru a sdílení duchovních hodnot, z nichž se kultura spravedlivého soužití svobodných lidí zrodila. Zakladatel moderní československé státnosti to kdysi vyjádřil slovy: „Ježíš, ne César.“

Jako zcela podstatné se ukázaly i další stěžejní myšlenky tohoto projektu: otevřenost naší země vůči Evropě (svatý Vojtěch jako „první Evropan naší krve“ je živým symbolem této naší orientace), potřeba pozitivní orientace morálního života (téma jednotlivých let Desetiletí byla formulována jako pozitivní výklad Desatera), potřeba spolupráce a solidarity církve se všemi pozitivními silami společnosti (neizolovat se, nýbrž udržovat spojení se všemi, „kdo hledají pravdu a milují svobodu“, řečeno opět slovy papeže v Praze).

Je třeba říci, že v dramatickém období kolem roku 1989, kdy mnozí byli vývojem zaskočení, hledali „vízi“ a program pro budoucnost a někteří rychle „převlékali kabáty“, mohla církev nabídnout společnosti tuto již slibně započatou iniciativu, která odpovídala velmi živým potřebám doby a poukazovala k budoucnosti, a to nejen na následujících několik let. Nešlo sice o konkrétní recepty politické a ekonomické, avšak o cosi, co na „předpolitické rovině“ vytváří nosný základ všeho dalšího; právě dnes, tvářící se v tvář aktuálním pořízům našeho života, si prozíravější lidé vyčítají malou péči společnosti o tuto základní morální rovinu.

Dílo Desetiletí bylo naplněno jen z části

Zároveň je však třeba čestně přiznat, že tato velká šance byla naplněna jen z malé části. Jisté, celkové hodnocení bude možné provést až z většího časového odstupu. To nejpodstatnější hodnocení ostatně nenáleží člověku vůbec, protože věci duchovní povahy nelze hodnotit jen podle vnějších kritérií a existují i skryté plody v srdcích, do nichž nahlíží jen Bůh.

Přesto však je patrné, že mnoho věcí se nepodařilo: především onen důležitý přesah této iniciativy daleko za viditelné hranice církve. Mohli bychom právem hledat „objektivní vysvětlení“ v tom, že vývoj společnosti byl rychlejší, než tvůrce projektu očekávali a společnost byla po listopadu doslova zahlcena množstvím dosud netušených možností, úkolů a iniciativ, že v této pestré směsici náhledů tiché pozvání k duchovní obnově bylo skoro úplně přehlášeno.

Část odpovědnosti však zřetelně leží i na naší straně: církve sama – včetně nás, pastýřů – nedokázala dostatečně ocenit význam této iniciativy,

nedokázala ji důsledně naplňovat a nedovedla ji přesvědčivě, srozumitelně a trpělivě nabízet i lidem mimo své viditelné hranice. Ne vždy jsme si v těchto letech dokázali vytyčit správné priority a jasné vyjádřit, o čem nám jde. Zejména nás mrzí, že se – i když to nebyla jen naše vina – dostávaly neprávem do popředí otázky druhořadé, zejména otázka církevního majetku, a zastíňovaly tak věci, o něž církev jde – anebo by mělo jít – mnohem více: to je na prvním místě právě duchovní úroveň společnosti.

Jsem si vědomi toho, že nejen „popularita“, nýbrž věrohodnost církve v očích společnosti a její schopnost vést dialog s jinak smýšlejícími je dnes mnohem menší, než byla v době vzniku iniciativy Desetiletí. Lituji toho, čím církev sama přispěla k tomuto stavu a chtěli bychom se omluvit všem, kteří před deseti lety do církve vkládali veliké naděje a cítil se zklamán.

Na druhé straně bychom rádi připomněli, že církev sama je tvořena slabými lidmi a nikdy neslibovala, že vytvoří „ráj na zemi“, ba po celé své dějiny se obrací proti všem sociálním utopiím a iluzím.

Když srovnáme situaci při vyhlášení Desetiletí, kdy jsme se modlili za lepší budoucnost církve i společnosti, s dneškem, vidíme obrovské změny. Církev byla tenkrát plně v područní státi, kterému vládl nekompetentní lidé a který byl v područní imperiální velmoci, která diktovala jeho domácí i zahraniční politickou orientaci; život církve byl omezen na žalostné minimum a nejen křesťané byli pronásledováni, když chtěli důsledně jednat podle své víry a svědomí. Dnes jsou v čele společnosti ti, které jsme si sami zvolili ve svobodných volbách, žádná cizí mocnost nás neutlačuje a stát se vůbec nemůže do života církve. Toto nesmíme ztratit ze zřetel ani tehdy, kdy si oprávněně stěžujeme na mnohé nečiny a nedořešené záležitosti ve státě i mezi státem a církví.

Bůh tak miluje svobodu, že ji lidem dává a respektuje i tehdy, když ji zneužívají, a proto i my bychom měli být za všech okolností především vděční za svobodu společnosti i církve. Přijmeme si, že jakkoliv nepodceňujeme společensko-dějinné faktory a zásluhy statečných lidí, tuto svobodu jsme si ani „nevysloužili“ ani nevybojovali: přišla k nám jako dar, a my musíme být k ní vděční, musíme ji s tímto darem nakládat. Modlitba za svobodu národa i církve, které jsme vkládali do počátku Desetiletí, byly vyslyšeny – stačí je balance toho, co jsme svými skutky do tohoto darovaného prostoru svobody vložili.

Když však bilancujeme své nedostatky, nepodleháme, jak tomu dnes často bývá, malomyslnosti. Vždyť i ten, k jehož milění bylo Desetiletí připraveno, musel být krátce po své smrti hodnocen jako úplný „ztroskotanec“, co zbývalo v Čechách po svatém biskupovi, kterého jeho vlastní země nepřijala a musel zemřít v cizině, zavražděn na samém počátku svého misijního působení? A přesto: síly tehdy triumfující zmizely a na svatého Vojtěcha vzpomíná po tisíce let celá Evropa jako na někoho, kdo nepatří jen minulosti – na jeho odkaz lze navázat. Rovněž dílo Desetiletí je cesta, kterou můžeme vidět buď jako „ztroskotání“, nebo jako cosi, na čem lze opravdu navázat.

Deset konkrétních plodů Desetiletí

Když se ptáme po konkrétních plodech Desetiletí, nemůžeme nahlížet do novin či statistik, ale spíše do života farností a do lidských srdcí: jisté bychom našli také něco, co tato iniciativa probudila – zejména ve svých počátcích – i v životech některých lidí mimo církve.

Chtěli bychom nyní oboje Desetiletí shrnout do deseti bodů – s vědomím, že tyto plody jsou nestejnou mírou „zralé“, že musí být dále rozvíjeny a že se na jejich vzniku i zrání jistě vždy podílelo více vlivů.

1. Probuzení odpovědnosti křesťanů za stav společnosti

Po výzvě kardinála Tomáška k „napřimění“ a zahájení desetiletého programu „obnovy národa“ už si nikdo nemohl myslet, že církev patří jen do kostela a sakristie, že má jen „uspokojovat soukromé náboženské potřeby věřících“. V jednom proslulém vysvětlovacím smyslu Desetiletí bylo jasné řečeno: „Blíží se nový práh na naší cestě. Etapa, kdy už nebudeme klást důraz na naše práva, nýbrž na naši odpovědnost. Na naši spoluodpovědnost za život národa a společnosti... Nechceme se starat jen o sebe, o své přežití a zabezpečení, nechceme si jen „hrát na svého písčeka“. Ujmáme se nové a rozhodné základního poslání církve: hlásat evangelium všemu stvoření, uzdravovat každou nemoc v lidu, být solí země... Chceme pomáhat společnému dobru v duchu dialogu, široké ekumenické otevřenosti i občanské spolupráce se všemi lidmi dobré vůle.“

2. Sjednocení úsilí o náboženskou svobodu se zápasem o demokracii a lidská práva

Ke dni vyhlášení Desetiletí připravil statečný moravský laik Augustin Navrátil petici za náboženskou svobodu, pod níž se během několika měsíců shromáždilo přes půl milionu podpisů nejen věřících: tato akce se stala jednou z nejvýznamnějších petičních akcí protestujících proti komunistickému útlaku v rámci celého „východního bloku“. Hlavní bohoslužba prvního roku Desetiletí v pražské katedrále vyvolala policejní manévry a při děkování mši za kanonizaci sv. Anežky vyhlásil kardinál Tomášek solidaritu církve se zápasem společnosti za demokracii.

3. Sjednocení církve – struktur veřejných i neveřejných, kněží a laiků

Hlavními autory původního projektu Desetiletí byli dva tajně vysvěcení kněží, kteří se obrátili na kardinála Tomáška: v přípravných grémiích této iniciativy úzce spolupracovali kněží i laici působící jak v neveřejných, tak veřejných strukturách pronásledované církve. Projekt měl překlenout umělou hranici danou represivní politikou státu a napomoci k jednotě obou částí kléru, jak k ní později vyzval Svatý otec v pražské katedrále. K tomuto úkolu Desetiletí přispělo, ale je třeba v něm ještě pokračovat. Zatímco zájemem komunistického státu bylo udržet laiky v pasivitě a vytvářet hranici mezi kněžími a laiky, Desetiletí probudilo řadu iniciativ, na nichž se podíleli jak kněží, tak zejména laici.

4. Posílení ekumenismu

Iniciativa Desetiletí byla míněna jako ekumenická v nejširším smyslu slova. Toto jasné vyjádřil kardinál Tomášek ve svém velikonočním poselství v roce 1988. I když většina akcí zůstala na katolické půdě, přece přineslo Desetiletí i řadu ekumenických iniciativ, např. prosba o vzájemné odpuštění, která zazněla z úst Jana Pavla II. v roce 1995 v Olomouci, stejně jako ze strany českých biskupů a z úst synodního seniora českobratrské církve evangelické Pavla Smetany v červenci tohoto roku na Velehradě. Vyvrcholením ekumenických setkání byla ekumenická bohoslužba za účasti papeže při vojenském ohlédnutí.

5. Důraz na jednotu Evropy a snění mezi národy

Význam svatého Vojtěcha jako živého symbolu evropské jednoty připomínala zejména iniciativa „modlitebního mostu“ za jednotu Evropy, konaného od roku 1988. V rámci vojtěšského milénia se konala řada iniciativ, sblíživších nás zejména s našimi polskými a německými sousedy.

6. Ovlivnění mravního klimatu listopadových událostí 1989

První rok Desetiletí byl intenzivní přípravou na kanonizaci Anežky České, která se konala v listopadu 1989 a vzbudila zájem celé společnosti. Nezapomeňme, že „listopadové události“ mnozí nazývali „revolucí svaté Anežky“ a že tento motiv jistě ovlivnil celkové pokojné klima dramatických politických událostí, v nichž hrál velkou roli i jeden z členů tajného přípravného výboru Desetiletí otec Václav Malý. Také kardinál Tomášek svou rozhodností a autoritou významně přispěl k důstojnému průběhu revolučního zvratu.

7. Vznik sítě charitativní služby církve a povzbuzení křesťanské kultury

Jedním z prvních konkrétních plodů prvního roku Desetiletí bylo ustavení „Výboru křesťanské pomoci“ v prosinci 1988, které prolomilo monopol státu v této oblasti a připravilo dnešní síť církevních charitativních a sociálních organizací. Zatímco dříve byla církev zcela vytlačena z kulturního života, hned první akce Desetiletí byly provázeny projevy i díly tvořivé duchovní kultury jak v oblasti výtvarné a hudební, tak i v literatuře, poezii a dramatickém umění.

8. Úsilí o uzdravení jizev minulosti

Ve velikonočním ekumenickém poselství vyjádřil kardinál Tomášek přání, aby Desetiletí přispělo k „vyhojení jizev minulosti“ a pravdivému pohledu na českou minulost a připomenutí potřebu nového pohledu katolíků na postavu mistra Jana Husa a na rekatolizaci českých zemí. Tyto myšlenky pak zdůraznil Svatý otec při svých návštěvách naší země a jsou naplňovány prací dvou ekumenických komisí odborníků, jejichž výsledky naše veřejnost sleduje s velkým zájmem.

9. Počátky biskupské konference a svobodného života řádu

Pět z šesti biskupů, jmenovaných brzy po roce 1989, pracovalo v komisi pro přípravu Desetiletí, jmenovanou kardinálem Tomáškem. Práce na tomto projektu jistě přispěla k tomu, že z těchto kněží vznikl dobře sehnatý pracovní tým, a zkušenost ze vzájemné spolupráce byla

dobrym vkladem do nelehkých počátků biskupské konference, která měla řešit nové náboženské úkoly. Zatímco dřívější režim organizoval praktickou genocidu řeholního života, program Desetiletí představoval spiritualitu jednolitých řádů a kongregací a povzbuzoval jejich první kroky z ilegality do normálního života.

10. Myšlenka sněmu

Desetiletí mělo „probudit“ křesťany k odpovědnosti za církev i společnost – a prakticky též úkol, ovšem v nových podmínkách, má i proces přípravy a realizace plenárního sněmu naší církve. Sněm má uvést do života mnoho obnovných myšlenek, na něž jsme se Desetiletím připravovali nebo měli připravovat.

Poděkování

Tento výčet „plodů Desetiletí“ je jistě neúplný a může být předmětem diskuse. Je zřejmé, že v uvedených oblastech se dosáhlo výsledků různého stupně: některé věci byly dobov ohraničené a patřily minulosti, v jiných zbývá ještě mnoho práce.

V každém případě bychom chtěli nyní, na vrcholu této desetileté cesty, poděkovat všem, známým i neznámým, kdo se podílel na tomto díle. Chtěli bychom poděkovat těm kněžím, kteří stáli u samých počátků tohoto díla, za jejich tvůrčí myšlenky i obětavost a odvahu při prvních nelehkých krocích uvedení této iniciativy do života. Chtěli bychom poděkovat jejich nejbližší spolupracovníkům a všem, kteří pracovali v grémiích, která tuto iniciativu připravovala a řídila v riskantních podmínkách komunistické totality. Chtěli bychom poděkovat biskupům Karlu Otčenáškoví a Antonínu Liškovi, kteří stáli za touto iniciativou ještě před listopadem 1989. Chtěli bychom poděkovat všem, kdo v průběhu těchto deseti let jakýmkoli způsobem přispěli k uskutečňování myšlenek duchovní obnovy národa. Chtěli bychom v závěru s úctou ještě jednou vzpomenout na kardinála Františka Tomáška, který toto dílo zažil svou autoritou a uvedl do života vahou své osobnosti, která bude navždy spojena s úsilím o svobodu a mravní obrodu církve i celého národa.

Cesta obnovy musí pokračovat

Řekli jsme, že vlastní význam Desetiletí nespočívá v tom, co bylo vykonáno, ale v tom, nač je možné navázat, v čem je možné a nutné pokračovat.

Vidíme především dva způsoby, jak pokračovat v cestě obnovy:

Prvním úkolem je třetí příprava na jubilejní rok 2000. Víte, že Desetiletí duchovní obnovy bylo vyhlášeno nejen jako příprava na milénium smrti svatého Vojtěcha, nýbrž také jako příprava na vstup do nového tisíciletí. Vidíme jako významné znamení okolností, že téma posledního roku Desetiletí – Kristus, Pán dějin a Otec budoucnosti – se významově překrývá s tématem prvního roku třetí přípravy na rok 2000, vyhlášené Janem Pavlem II. Mnoho inspirujících myšlenek k naplnění této třetí přípravy naleznete v závazném listě Jana Pavla II. *Tertio millennio adveniente*, který vám všem, věřícím křesťanům i všem lidem dobré vůle, doporučujeme k pečlivému studiu.

Druhým úkolem je příprava na plenární sněm katolické církve v České republice. Právě v tomto miléniovém roce bylo na Velehradě vyhlášeno zahájení plenárního sněmu. Sněm by měl vést k naplnění závěru II. vatikánského koncilu v naší zemi a tím se stát událostí velké duchovní obnovy. Tak jako koncil měl svůj velký význam nejenom pro církve, ale i pro současný svět, chtěli bychom, aby náš sněm přinesl mnoho dobrého pro službu církve společnosti, pro nalezení správného místa církve v našem národě a tím přispěl i k lepšímu životu celé společnosti. Proto se o sněmu zmiňujeme i v tomto poselství, určeném všem našim občanům.

Sněm má být příležitostí, při níž si katolíti křesťané v naší zemi – kněží i laici – hlouběji uvedomí svou odpovědnost za církev a její hlavní úkol, evangelizaci a také spoluodpovědnost církve za stav společnosti. K této spoluodpovědnosti, která by měla být společným dílem křesťanů, chceme upřímně pozvat všechny křesťanské církve. K vědomí odpovědnosti musíme růst během přípravného období. Vitáme proto všechny připomínky, návrhy a podněty pro život církve jak z řad věřících křesťanských církví, tak i ostatních občanů, kteří nesdílejí naši víru, ale přesto vědí, že církev je důležitou součástí národního organismu. Věřící – i přes hranice konfese – proto prosíme, aby dílo obnovného sněmu naší církve podporovali svými modlitbami.

Přejeme každému z vás a celé naší společnosti pokoj a dobro.

Vaši biskupové českých a moravských diecézí

V Praze dne 17. listopadu 1997

K ofeny protikatolické hysterie prvních měsíců po vzniku samostatného státu tkvěly velkou měrou v propojení habsburské dynastie a katolictví. Ve starém Rakousku hrálo spojení trůnu a oltáře důležitou roli. Není divu, že porážka Rakouska byla vnímána současně jako porážka katolického náboženství. Katolicismus přitom není schopen nabídnout hlubší duchovní odpověď na problémy doby. Bylo by však příliš jednoduché vidět za antikatoickým naladěním pouze problematický „austrokatolicismus“.

Své sebrálo i nově se utvářející historické povědomí českého národa. Pod vlivem osvícenské a liberální historiografie se naše dějiny v průběhu 1. poloviny 19. století rozložily na dva světy, katolicko-barokní, vnímaný jako doba „temna“ a reformně-husitský jako vrchol českých dějinných tradic. Tento pohled pak přejala i další generace.

Moderní česká společnost, podobně jako většina Evropy, projevila v duchu liberalismu své protiklerikální názory. Základem politické scény jsou strany programově namířené proti katolictví, občanské i socialistické. Z úst vysokých státních představitelů znějí ostrá slova typu zútočování s Římem. Tato atmosféra udala také hlavní směr církevní politiky nového státu. Vyjadřují to ostatně první přijímané zákony. Je zaveden civilní sňatek, zdoobrovolněno vyučování náboženství. Lidovci jsou v roce 1919 vytlačeni z vlády. V lednu 1920 vznikla národní církev a začalo hnutí výstupů z katolické církve. Pozemková reforma připravila církev o značnou část jejího majetku. Hlavním tématem diskusí v tisku i na parlamentní půdě v souvislosti s církevní otázkou bylo provedení odluky církve od státu.

Zvykají si na sebe

Masaryk si ale v žádném případě nepřál kulturní boj, jaký se prováděl například v Bismarckově Německu. Uvažovalo se o formě odluky, která by nebyla tak drastická jako například ve Francii. Vzorem byla Brazílie a jihoamerické státy, kde církev a stát spolupracovaly v relativním klidu.

Všechny politické strany, samozřejmě kromě katolických, se dokázaly na tomto požadavku sjednotit. Tato forma byla nakonec přijatelná i pro římskou kurií, která byla ochotna o ní jednat. Záhy se ukázalo, že radikální řešení ale nemá mnoho šancí na úspěch. Příčinou byla obava z reakce tradičně katolického Slovenska, kde sílily protičeské nálady.

Vláda si uvědomovala, že konflikt s katolickou církví by zkomplikoval poměry, vyhraněné v roce 1920 komunistickou revoltou a trvajícím národnostním napětím v německém pohraničí. Kromě toho výrazně zesílil vliv lidové strany, která postupně opouštěla roli politické Popelky. Radikální recepty na řešení církevní problematiky tak pomalu upadaly v zapomnění.

Během roku 1925 se ale vztahy mezi katolickou církví a vládní reprezentací znovu vážně zkomplikovaly. Prvním signálem byl v březnu přijatý zákon o státních svátcích, který rušil mnoho církevních svátků. Vrcholem byla červencová pompézní přípomínka 610. výročí upálení M. Jana Husa, při níž nechyběl ani husitský prapor místo prezidentské standardy, který se rozhodl Masaryk vyvést přes námítky svého okolí. Na tento přístup reagoval Vatikán odvoláním nuncia Marmaghiho z Prahy. Prezident se podle svědectví jeho tajemníka Kučery po oznámení této zprávy dobře bavil, hrál na klavír a zpíval husitské chorály.

Bůsník Jan Zahradníček
Z archivu M. Zahradníčkové

CÍRKEV A STÁT V ČESKOSLOVENSKU 1918-1938

Toto období patří snad k nejkontroverznějším, o němž se právem vedou neustálé spory. Je obtížné najít skutečný obraz hektických událostí dvacetileté existence Československé republiky a jejího poměru ke katolické církvi. Na jedné straně rámuje tento vztah stržený mariánský sloup na Staroměstském náměstí, rozbité kříže a poničené sochy svatých, na druhé straně účasti nejvyšších představitelů státu na svatozářských oslavách a pompézní přijetí vatikánského zástupce v rámci Katolického sjezdu.

O poznání menší radost měl nepochybně ministr Beneš, který se pokusil celý incident rychle urovnat. Velkou roli sehrál při tom i Jan Šrámek, který svou typickou rozvážností přispěl k uvolnění emocí. Po dvou letech komplikovaných jednání se mohl podepsat dokument, upravující vzájemný vztah – modus vivendi, který upravoval jmenování biskupů a zásady nového rozhraničení československých diecézí. Konkrétní realizace uzavřeného dokumentu, například v souvislosti s no-

lehním urnám pouze nejvěrnější stoupenec“.

Katolicismus se tedy během deseti let dokázal posunout z periferie a stát se důstojnou složkou společnosti. Kromě toho se vyvíjel z rakouské minulosti. Nastoupily osobnosti typu Metoděje Habáně, Silvestra Brait, Jana Evangelisty Urbana, Alfréda Fuchse nebo Jana Jiřího Rückla. Do širšího povědomí se dostávala i katolicky orientovaná kultura, reprezentovaná Zahradníčkem, Reynkem, Durychem či Dmílem.

Kardinál Kašpar při proslovu na sjezdu katolíků v Praze

Snímek archiv

vou úpravou hranic diecézí, však následovala až po téměř deseti letech.

Křehké příměří

Po parlamentních volbách v listopadu 1925 se výrazně změnil poměr sil na politické scéně ve prospěch občanských stran, včetně lidovců. Tento faktor pak přispěl k tomu, že v roce 1926 přijal parlament přes bouřlivé levicevé protesty zákon o platech duchovních, tzv. kongruy. Myšlenka odluky církve od státu tak byla definitivně pohřbena. Jak později vzpomínal ministerský předseda Hodža, rozhodnutí bylo motivováno pragmatickou úvahou: „Dáme-li my kněžím chléb, připojíme je k sobě, dá-li jim jej Řím, budou Římány.“ V mnoha kněžích nejspíše přežíval ještě josefínský duch, protože bez velkých problémů na tuto variantu přistoupili.

V roce 1929 je za mohutné účasti statisíců věřících slaveno milénium smrti svatého Václava. Vláda převzala nad jubilejními slavnostmi záštitu a umožnila celostátní ráz této akce. Zřetelně tak dala najevo, že ustupuje od jakékoli proticírkevní politiky. Paradoxně to byly právě tyto úspěchy, které ale oslabily pozici politického katolicismu. Jak tehdy poznamenal Eduard Bass v Lidových novinách, „mobilizace katolického lidu k milénium úplně uspokojila citovou pozitivní stránku a odvedla ho od pocitu bezpráví nebo urážlivé nenávisti a politické důvody pak mohly přivést k vo-

Sjezdový kříž na Václavském náměstí

Již předtím se stal papežský vyslanec terčem nevybíravých útoků části českého tisku za to, že ještě nebyl jmenován kardinál. Ministr zahraničí Edvard Beneš žádal okamžité o vypovězení. Cířáci také skutečně odešli v prosinci do Portugalska.

Na oživení spolupráce s Vatikánem se znovu intenzivně podílel jak jinak než Šrámek, který se svým vyjednávacím talentem výborně hodil pro překonávání všech konfliktních momentů. Další nuncius, Saverio Ritter, byl přesto jmenován až po dvou letech.

Nové sebevědomí

Vrcholem spolupráce státu a církve byl pak Katolický sjezd, uskutečněný v červnu 1935 v Praze, připravovaný se záměrem prohloubit duchovní život. Pod vlivem vnitropolitické situace ale došlo ke změně priorit.

V květnu 1935 totiž proběhly parlamentní volby, které nečekaně vyhrála Henleinova SdP, již v této době podezříváná se styků s nacistickými politickými kruhy. Biskupský sbor tak preferuje jako hlavní poselství sjezdu snahu ukázat katolickou podporu demokratickému charakteru republiky. Eniménální zájem na podobném vyznění měly i státní orgány. V této souvislosti je nepochybně zajímavá jedna skutečnost. Poté, co pražský arcibiskup Karel Kašpar získal v listopadu 1935 kardinálský klobouk, byl tento akt vnímán i v nevěřících vrstvách společnosti jako výraz zvýšení národní prestiže.

Sjezd byl dokladem i oteplení atmosféry československo-vatikánských vztahů. Kuriální diplomacie počítá s Československem jako součástí středoevropské protifašistické koalice katolických států (ČSR, Polsko, Maďarsko, Rakousko). Proto Vatikán dokonce podporoval československé spojence i s tradičně liberální a antikatoľsky orientovanou Francií, protože byla vnímána jako protiváha k Německu. I když nakonec tento pokus ztroskotál, Vatikán se rozhodně postavil za prezidenta Beneše při jeho prosincové volbě a dokonce vyvinul silný tlak na váhajícího Hlinku, aby druhého československého prezidenta podpořil.

Závěr: ano, demokracie

Katolická církev tak sebrává v době největšího ohrožení republiky na konci 30. let důležitou roli v obraně demokratických hodnot, přestože postupně dochází uvnitř katolické komunity k určité polarizaci. Neuralgickým bodem je vztah k občanské válce ve Španělsku. Katolická publicistika většinou sympatizovala s Frankem, oficiální politika byla na straně republikánské vlády, aniž by kriticky refletovala její proticírkevní tažení. Obě dvě strany se dopouštěly ve svém pohledu jednostrannosti a nedokázaly se oprostit od ideologického chápání skutečnosti. Je ale pravdou, že v té době to dokázal málokdo.

Demokracii hájí katolická církev důsledně i v krizovém roce 1938. Mnichovskou dohodu a konec prvorepublikové státnosti však část církevních kruhů chápala jako následek „heretické“ politiky. Proto se také někteří katolíci intelektuálně aktivně zapojili do mnohdy nechutných útoků proti symbolům a tradicím předmnichovského státu. Současně je ale nutné dodat, že mnozí z oponentů si uvědomili krátkozrakost svých postojů a zařadili se do boje na obranu zbytku státu před fašistickou agresí.

Církev a odboj, to je však jiná kapitola, jedna z nejsvětějších, která byla ve vztahu církve a státu u nás naprána.

Jaroslav Šebek

KULTURA,
UMĚNÍ,
RECENZEKNĚZ – BYTOST
NEZNÁMÁ

KNĚZ – STRÁŽCE MAJÁKU? Sestavili J. Dolista a P. Lis-ková. Setkání, C. Budějovice 1997

Redakce jihočeského diecézního časopisu Setkání uspořádala anketu: vyzvala čtenáře, aby jí sdělili, jak smýšlejí o tématu „kněz“. Podle odpovědí sestavili 25 tematických okruhů a jejich zpracování zadali kompetentním autorům. Jsou to: Z. Demel, J. Dolista, T. Halík, P. Chalupa, M. J. Kašpar, C. V. Kodet, P. Kolář, A. Křížan, A. Liška, O. Mádr, V. Malý, L. Muchová, A. Opatrný, J. Polívka, A. Pintř, H. Renockl, K. Skalický, M. Slavík, M. Vlk, J. Vokoun, K. Vrána. Pět laiků, ostatní jsou kněží.

Nejen v sekulárním, nejen v křesťanském nekatolickém, ale často i v katolickém prostředí panuje sklon uvažovat o duchovních osobách schematicky, podle šablony tak či onak krojené, vlnitější i méně vlnité, ba i zcela a skrznastr předstředné. Tento sborníček nám na malé ploše přiblíží životní situaci, problémy, ale i strádání našich kněží, očekávání na ně kladená i překážky, pro něž jim nelze plně vyhovět. Nade vším se vznáší otázka, jaké je a hlavně jaké bude postavení kněží v naší společnosti. Jsou věřící, kteří o kněžích hovoří pouze nebo převážně vyčítavě (i toto je šablona, manýra). Věřím, že po přečtení sborníčku budou uvažovat zaslíbeněji.

První, co nás napadne, je-li řeč o kněžích, je to, že je jich málo. Povolání může dát jedině Bůh. Dává je dnes snad méně než dříve? Spíše není slyšen, resp. jeho volání zůstává bez odpovědi. Vytrácí se zájem, z něhož by mohlo povolání vzniknout. Ubývá integrální křesťanských rodin: odumírající farnosti také neoslovuje. Nadto většina katolíků už nevnímá povolání jako svou osobní odpovědnost. Mnozí kněží trpí „frustrací nepotřebnosti“, vyčerpávají se tím, co nesouvisí s evangelizací a nebudí touhu následovat. Výchova kněžského dorostu často neodpovídá okolím církve v současném světě. – Kdo bude tedy udělovat svátosti?

Ze sedmi svátostí jsou pro spásu každého nutné tři: křest, eucharistie, smíření. Manželství může být v nedostatkové situaci uzavřeno i před laickými svědky. Laik může křtít a rozdílet sv. přijímání. O nedělech lze střídát mši s bohoslužbou slova atd. Proměňovat a rozvíjet však může pouze kněz. Kompetentní laik, zejm. jáhen, ho může v něčem zastoupit, nikoli nahradit. Problém tedy zůstává otevřený.

Prekérním problémem je intelektuální výchova a profesionální odhodnost kněze. Nedorozumění, u nás časté, vyjádřil jeden čtenář takto: „Potřebujeme faráře arské, a ne filozofující postmoderní teology, kteří jsou (...) jen k mání věřících.“ Ano, mezi světci nenajdeme sofisty, najdeme tam však velké myslitelské osobnosti. Alternativa intelektu a srdce, vzdělanosti kněze a jeho svatosti, kladená tak, jako by jedno vylučovalo druhé, je věcně nesprávná. A že je vůbec takto kladená, to o něčem svědčí: o tom, že naše kněžstvo, stejně jako celá česká společnost, má se vzdělaností určité potíže. Ve sborníku

Snímek archiv

se dočteme, že kněz u důvěrně známého fámka přehlédne drogovou závislost; jiný si libuje, jak se v jeho farnosti kdosi věnuje křesťanským rodinám, ale neví si, že je za tím agresivní sekta. U kněze, jehož poslání je vskutku náročné, je jeho vnímavost, poučenost, přemýšlivost, zkrátka vzdělanost, spíše součástí jeho úsilí o svatost než jejím protipólem.

Bolestné téma představuje osamělost, resp. izolovanost kněze. Minulý režim ji vítal a usiloval o ni – a vytvořil tak „zvyklost“, která mívá sklon k setrvačnosti. Stejně neutěšená je pozice uštvaného kněze-opraváře téhož původu.

Osamělost je ohrožující, podkopává vědomí identity a pověření, proto je žádoucí ubrat, především u kněží, ale nejen u nich, od individuální spirituality k tě komunitám. Proto je důležité kněžské společenství.

Nelze říci, že by osamělost byla nutným důsledkem celibátu. Ten má jiná úskalí: celibátník si často nevytvoří zdravý vztah k ženám a sám se neidentifikuje se svou mužskou rolí, což někdy platí mutatis mutandis i pro ženy-řešolnice. Kněžská i řešolní formace by měla pamatovat na to, aby adepti

obojího povolání lépe rozuměli tomu, čeho se zřikají, a nebyli tím pak zaskočení. To se ostatně týká i jiných vnitřních napětí a konfliktů v lidské duši.

Laici si často činí o kněžích nerealné představy: kněží o laicích rovněž. Laik si kněze spíše idealizuje, kněz laika spíše infantilizuje – obojí vyústí ve zklamání. Nedostatek realismu má původ v nedostatečné komunikaci.

Protože je kněz z titulu svého povolání prostředníkem a komunikátorem, měl by být i mediálně vzdělán, aby byl schopen oné otevřenosti, jaká je sdělovacím prostředkem vlastní. Jedině tak může být protiváhou jejich případného neblahého působení. Zatěžkávací zkouškou schopnosti komunikovat může být např. kněžská služba v armádě.

V neposlední řadě je třeba zmínit problém hmotného zabezpečení kněze, u nás řešený kuratelou státu, která v dohledné době skončí. V tomto ohledu jsme zcela bez zkušeností, třebaže se budeme muset brzy readaptovat, a to zásadním způsobem.

Je-li řeč o tolika problémech, znamená to, že je církev v krizi? Ovšemže je, jako už tolikrát ve svých dějinách. Byla snad vůbec někdy v „nekrizovém“ stavu? Dnes se potýká s „postmoderní“ planetární civilizací. Měla by jí rozumět, aby jí mohla sdělit zvěst o Kristu.

Potud tedy profil sborníku ve velmi stručném a značně neúplném převyprávění. Nechci uvádět jeho nedostatky, nepokládám je za závažné. Ano, styl jednotlivých příspěvků není vždy vyrovnaný. Popudem k vzniku díla byly dotazy, připomínky a názory čtenářů Setkání, jinými slovy: jejich spokojení problémem. Zájem, který reaguje na předložení problému, je analýza, vysvětlení, případně s návrhem možného řešení. Ne všechny příspěvky jsou tohoto druhu. Jde však svým způsobem o pilotní studii složitější a významnějšího tématu, nadto první svého druhu. Skutečnost, že se tohoto úkolu ujal malý mimopražský tým, působící v podmínkách spíše nouzových, zasluhuje pochvalu. Za nápad i za kuraž.

Petr Příhoda

Hanušovo prosté
františkánství

Jan HANUŠ: Labyrint svět, Odeon 1996

V naší sekularizované přítomnosti jsme si již zvykli na to, že pro opravdové duchovní hodnoty zůstává leckdy málo místa. O to více si vážíme všech, kdo nahlédli na okamžité hmotné zisky a vydávají vlastní životem svědectví víry a lásky. Takové vzácné osobnosti najdeme nejen v „obvyklých oblastech“ – v duchovní službě a řeholních povoláních, ale také ve sférách „civilnějších“, k nimž patří i umění. Hodnotové priority umělce nabývají často zvláštního významu, neboť se světybým způsobem promítají do tvorby a mohou ovlivňovat i široký okruh lidí.

Jednou z tvůrčích osobností, které do soudobé české kultury již vnesly a stále vnášejí křesťanskou dimenzi, je hudební skladatel Jan Hanuš. Hudební veřejnost jej zná jako autora řady koncertních a scénických děl, veřejnosti křesťanské je pak zvláště blízká Hanušova duchovní tvorba – písně, moteta, pašije, mše, sbory i četné instrumentální skladby. V závěru osmdesátých let vstoupil do řady oratorií k počtu svatě Anežky České s názvem Matka chudých.

Na sklonku minulého roku nám však vydavatelství Odeon představilo Jana Hanuše ze zcela nového úhlu – jako autora autobiografické knihy nazvané „Labyrint svět“ s podtitulem „svědectví z konce času“. Sám název skrývá hned několik významů. Odkazuje k Hanušovu baletu Labyrint, prodechnutému duchovní symbolikou a uváděnému alespoň po nějakou dobu v osmdesátých letech na scéně Národního divadla, připomíná však i proslulé dílo Jana Amose Komenského a naznačuje složitost naší pozemské pouti. Podtitul pak symbolicky vyjadřuje zážitek tisíciletí i autorovu lidskou a tvůrčí moudrost a zrakost.

Již první stránky knihy nenechají nikoho na pochybách, že skladatel je i znamenitým vyprávěčem se smyslem pro vtipné postřehy. Autor tuto přednost uplatňuje nejen při líčení vlastních osudů, ale i též tam, kde čtenáři představují své blízké, přátele, prožitě události i svou tvorbu. Tyto pohledy jsou prostoupeny téměř hmatatelnými stopami Hanušových životních zásad – spoutovat v charakteru bližního především světlé stránky a všechno zlé hodnotit s jistým odstupem, nahlédnout a smyslem pro odpuštění. O to působivější jsou pakáže, v nichž se autor vyznává z vlastních chyb a selhání. Činí tak upřímně, bez patosu, v duchu prostoty svatého Františka z Assisi, který se skladatel stal celoživotním vzorem ve vztahu k Bohu, člověku a přírodě. Toto „františkánství“ postupuje samozřejmě i Hanušovu uměleckou tvorbu, někde o něm dokonce vypovídají autorovy komentáře k dílům či jejich názvy. Vlastní umělecké tvorbě věnuje skladatel ve své knize přirozeně dost místa, informuje však o ní naprosto srozumitelným, čtivým způsobem, texty doplňuje bohatá fotodokumentace. Navíc ani místa, kde se autor podrobněji věnuje vzniku svých skladeb, tvůrčím záměrům a podnětům, nepůsobí nijak sebestředně. I zde je spíše patrný duch pokory, postupující ostatně celou knihu a vyjádřený na jedné z posledních stránek: „Odpusť svému nepatrnému služebníku, Hospodine. Ty který všechno víš, Ty víš také, že těch pár nicotných skladeb, které bych ještě rád napsal, by mělo vzniknout stejně jen k větší slávě Tvého jména.“

Michal Nedělka

MALÝ
PRŮVODCE PO
KŘESŤANSKÉ

IKONOGRAFII

Symbolika čísel II

Číslo tři. – Již Pythagoras a Aristoteles považovali číslo tři za vyjádření plnosti. Představa božských triád byla vlastní řadě kultur (Babylon – Sin, Samaš a Istar, Egypt – Osiris, Isis a Horus, hinduismus – Brahma, Siva a Višnu). Ve Starém zákoně ve trojici vystupují andělé či muži, kteří byli ve zvláštním vztahu k Hospodinu. Trojice andělů, považovaná v duchu

typologického paralelismu za obraz Nejvyšší Trojice, navštívil Abraháma a Sárů v Mamre (Gn 18, 1-14). Podle Knihy Danielovy (3, 1-14) tři mládence zářivě zachránili Bůh z ohnivě pece, když odmítli obětovat podle nařízení Nebukadnesara modlám. Evangelista Matouš (1, 1-12) vypráví o příchodu tří králů k narození Spasitele. Symbolika jejich tří darů – myrhy, zlata a kadidla byla vytažena k samotnému Kristu (myrha – znamení pohřbu, kadidlo – oslava Boha, zlato – symbol Krále králů). Krista třikrát zapíel sv. Petr (Mt 26, 34) a po třech dnech vstal z mrtvých (podobně jako byl po třech dnech vysržen Jonáš z útrobu velké ryby – Mt 12, 39-41).

Svatý Pavel v prvním listě Korintským (13, 13) hovoří

o třech tzv. teologických ctnostech, k nimž patří víra, naděje a láska. Tyto ctnosti byly personifikovány ženskými postavami s kalichem, křížem (Věra-Fides), kotvou (Naděje-Spes) a s dětmi či srdcem (Láska-Caritas). Snad nejpřehlednější se význam čísla tři projevuje v Nejvyšší Trojici (Otec, Syn, Duch Svátý), která bývá zobrazována v mnoha podobách. Jako symbol eucharistie se ve středověku objevuje námět pelikána krmícího svá tři mláďata vlastní krví, motiv lvíce křístlivé trojice lvičat svým dechem je symbolickým vyjádřením Kristova zmrtvýchvstání. Od 13. století díky básním Bauduina de Condé a Nicolase de Margival se stal velmi populárním morální příběh o setkání třech živých a třech mrtvých, přičemž kostlivci nesli pásku s nápisem „To, co jsme teď my, budete i vy“. Ve výjavném umění nalezneme tento námět v kostelní v Broumově a v kostele sv. Mořice v Anníně na Šumavě.

Číslo čtyři – stojí v protikladu k číslu tři, jež zosobňuje Boží všemohoucnost. Čtyřka se týká spíše věcí tohoto světa. Podle sv. Bonaventury číslo čtyři poukazuje na povahy lidských bytostí. Provoztví v knize Danielově (2, 37-45) či (7, 4-8) liší čtyři mocné „nebeské“ říše. Podle malířské knihy z Hory Athos babylonskou říši personifikuje lev s Nebukadnesarem, perskou říši medvěd s Dariem, řeckou říši panter s Alexandrem Makedonským a římskou říši lev s Augustem. Již od rané křesťanské doby jako protiklad věčnosti se objevují alegorie čtyř ročních období. Čtyři světové strany byly obvykle zosobněny čtyřmi evangelisty či rajsých řek (dle knihy Zjevení 14, 1 a 22, 1 – pramenících z hory Sion, které podle Paulina z Noly také symbolizují evangelisty).

V základu světa stojí podle antických autorů čtyři základní elementy (tobeh, země, voda, vzduch). S koncem člověka je pak spojena čtyřice událostí: Smrt, Soud, Nebe, Peklo. V knize proroka Ezechiela (1, 5-14) a v knize Zjevení (4, 7-8) se hovoří o čtyřech bytostech (tetramorf), které Irenaeus, Hippolyt Římský, sv. Jeroným a sv. Řehoř Veliký ztotožnili s evangelisty: Matouš (člověk či anděl), Marek (lev), Lukáš (hyk) a Jan (orel). Antického původu (Platón) je učení o čtyřech kardinálních ctnostech: Umírněnosti (Temperantia), Moudrosti (Prudentia), Síly (Fortitudo) a Spravedlnosti (Justitia).

Jan Royt

František Xaver ŠALDA

(22. 12. 1867 – 4. 4. 1937)

Letos v dubnu uplynulo šedesát let od smrti jednoho z největších duchů moderní české kultury a zanedlouho vzpomene 130. výročí jeho narození. Byl jím literární historik a kritik F. X. Šalda. Byl i básníkem, světoznámým myslitelem a moralistou, též úhlavním nepřítelem českého provincialismu. Ze se můžeme i dnes inspirovat kulturou první republiky, za to vděčíme velkému měrou i jemu.

Už v roce 1895 jako spoluvývěre *Manifestu České moderny* vytáhl do boje za neslužebnost umění. Tehdy to byla služebnost vlastenecké ideje, která spoutávala tolik našich talentů. Výzva „Buď svým – a budeš českým!“ uvolnila tato pouta a umožnila tzv. generaci devadesátých let povznést naši kulturu, zejm. poezii, hudbu, výtvarné umění, na evropskou úroveň.

Šalda byl pokládán za kritika své generace, posloužil však i následujícím pokolením. Jen s nečetnými výhradami platí dodnes: co pochválil, to se osvědčilo, co odmítl, neobstálo. Nechal se vést intuicí a temperamentem. Dovedl být bříkky a nesnášlivý. Stále se vyvíjel. Zmladla ovlivněn Nietzschem vyznával bezvýhradně ryze, neotřelost, životaschopnost, stupňování života. Kácel modly. Uvítal levicovou Avantgardu, jednu chvíli našel i slůvko sympatie pro mladé fašistické hnutí a pro „sovětský experiment“. Dlužno říci, že věas prohlédal. Časem v sobě cítil stále zřetelněji touhu po kořenech a potřebu řádu.

Jeho poslední léta jsou obdobím syntézy. Předním publikoval porůznu. Od roku 1928 vydával vlastní časopis *Šaldův zápisník*, jakýsi diář, kam si psal příspěvky sám.

Šaldův vztah ke katolické církvi byl dlouho ambivalentní. Jako mnozí jiní, vnímal i on mloubo tehdejšího „austrokatolicismu“ a zaujímal k její dobové podobě kritický postoj. Chápal ji především jako fenomén kulturně společenský. Proto dovedl najít slova obdivu pro křesťanské světce (pokládal je za básníky svého druhu) a nešetřil uznáním na adresu Dorycha, Demla, Čepa. Vyskočila, Zahradníčka aj. I když nejvládnější posláním církve mu dlouho nebylo jasné, neboť i vůči křesťanství byl jeho vztah dlouho neurčitý, na rozdíl od tolika českých intelektuálů té doby ji nikdy neodsoudil. Jako by nechťl poukázat na její neúplně přerušit. Na sklonku jeho života se tento jeho vztah měnil. Nechybělo těch, kdo tehdy jeho závěrečné směřování pokládali za neautentické, za vynucené blízkosti smrti. Nechtěl ukázkou z jednoho z jeho posledních textů poslouží jako zkušební kámen jeho upřímnosti. Zemřel smířen s Bohem po katolickém způsobu, prostředníkem mu byl benediktin Marian Schaller, zvěčnělý překladatel Římského misálu do češtiny.

pp

Šaldovská výročí připomíná i výstava v Praze na Strahově

Snímek Jaroslav Hodík

ŠALDOVO poslední varování

(...) Moderní liberalismus (...) zůstal záporný a nepochopil moc a sílu, kterou má idea, byl lživý, nad lidmi. Goethe věděl naproti tomu, že nejen chránit se a požívat chce člověk, nýbrž i poslouchat: a my můžeme dodat, že tvrdá pěst mu v tom nikterak nevádí, ano, čím tvrdší, tím lépe poslouchá. A já vidím v této poslušnosti ideje, velké myšlenky nebo i velkého člověka stále víc a víc něco, co není k něcti člověku. Tím nepravím, že se máme klanět modlám, byt by byly celé pozlacené, nebo železnými krunýři opávané, nebo až do oblak sahající; ne: máme se klanět a máme být poslušni Boha, pravého Boha, nikoho a ničeho jiného. Ale bez poslušnosti a úcty je člověk necelý, je spíš lidská opice než člověk sám.

Justo je tolik, že kruh fašismu svírá se kolem nás těsněji a těsněji. O nás se říká, že jsme v tom moři ostrov klidu a pořádku. A to je v jistém smyslu pravda. Ale pravda poněkud šedivá, vypelichaná a chudozubá; pravda, která nás rozhodně nespasí. Musíme chtít něco víc a něco většího. Je dobře, že se neklaníme modlám; ale máme a musíme se klanět Bohu. To je ještě důležitější než to první. Činíme to? Na tu otázku odpovídesi neslyším; ba ani té otázky, která by byla takto přímo národu položena, neslyším.

F. X. Šalda: *Ve věku železa a ohně (závěr stati)*, *Šaldův zápisník IX, 1936–37*

F. X. Šalda a náboženství

Osobnost F. X. Šaldy je neudmyslitelně spojena s vývojem české literatury 20. století; už jeho první velká kritická stať *Syntetismus v novém umění* (1892) se stala jakýmsi programovým manifestem nově vznikající moderní české literatury. Právě tato stať nebyla ničím jiným než jednou jedinou polemikou s tehdy převládajícím pozitivismem, vnímajícím umění a literaturu jako víceně pouhý odraz či produkt společensko-sociálních poměrů, z jejichž průsečíku vyrůstali literární hrdinové. A právě proti tomuto pojetí literatury Šalda velmi ostře vystoupil: ruší rozdíl mezi obsahem a formou („Vnější a Vnitřní jedno jest“) a zdůrazňuje nutnost umělecky víry v metafyzické hodnoty, bez nichž nelze podle jeho soudu pochopit složitost lidského osudu. Šaldova víra v nenahraditelnost metafyzických hodnot jakoukoli pozitivisticko-racionalistickou faktograficitou a v nutnost transcendence (Šalda psal často o „transcendentní idealitě“ bytí a světa) tak vytvořily pro hodnocení české literatury a umění nová a podstatně hlubší kritéria, než jaká byla dosud obvyklá v české literární kritice a estetické praxi 19. století.

F. X. Šalda, pracující neustále na svém

osobnostním vývoji, si stále intenzivněji uvědomoval všudypřítomnost lidské touhy po přesahu sebe sama k něčemu nadosobnímu a absolutnímu. Čím hlouběji analyzoval vrcholná díla literatury, tím častěji se setkával s touhou umělce po jistotě řádu, do něhož jsou zasazeny naše touhy. Na této cestě si nemohl neuvědomit klíčový význam křesťanské víry při konstituování obrazu člověka naší civilizace; proto se stále a stále vracel k otázkám o sounpůdnosti literatury a náboženství, o dvojediném společném transcendentním základu náboženské víry a umělecké tvorby. Tato tázaní, jimiž si vyjasňoval i svou existenciální osobní problematiku, vtělil posléze do zásadní studie *Umění a náboženství*, která vyšla v roce 1914. Šaldův vztah k náboženství byl nesporně ovlivněn geniem Pascalovým, který viděl člověka jako „poslední celost“, i stykem s dalšími představiteli francouzské spirituálně orientované literatury; zvláště Paul Claudel byl pro Šalda vzorem básníka, který dal oživit biblickému patosu v nesčetných básnických podobách. F. X. Šalda mzebíral v této studii vztah umění a náboženství z nejrůznějších

zorných úhlů a uvědomoval si tragičnost roztržky mezi uměleckou tvorbou a náboženskou vírou, která tak výrazně poznamenala umělecký vývoj 19. století, aby posléze dospěl k jednoznačnému závěru: „(...) náboženská tvorba jest princip života vnitřního a duchového. Touha po dokonalosti, touha a síla žít v duchu a pravdě. A je-li údelem poezie – a já soudím, že jest – dáti pocítiti to, co jest to bytí člověkem v plném smyslu a dosahu tohoto závažného slova, tajemství obáženého, neobejde se bez náboženského citění a hlavně ne bez náboženské tvorby, kteráž jest duchovní dramatická tragédie po výtece.“

Tímto důrazem na hlubokou vnitřní souvislost mezi náboženským prožitkem a současnou a jeho uměleckou realizací – v jistém smyslu – v Šaldě vlastně poprvé v české novodobé kultuře tematizoval tento nesmírně závažný esteticko-duchovní problém, a tak lze tuto jeho iniciativu právně počítat k základním vývojovým impulsům, z nichž posléze vzešla moderní česká křesťanský orientovaná literatura.

Jaroslav Med

V ýznamný básník (nar. 1920), a tedy příslušník – jak on sám říká – „rozptýlené generace“, patří také mezi editory – objevitele: díky (znovu)vydání básní Arny Geisskové jsme mohli poopravit svoje představy o české a evropské dekadenci. I. Slavík se postaral též o zpřístupnění díla Hermora Lilii či odkrytí metafyzického rozměru spisovatelky Weinerové.

Slavík je ovšemž objevitelem i při své práci překladatelské. Překládání mu tedy není jen chlebařinou nebo těmestem, východiskem z nouze v čase, kdy nemůže tisknout texty vlastní. Mnohem více jest mu věcí hledání duchovního souzvučnosti – kdo jsi jej slyšel vyprávět o apokalyptických civilizacích středověku a jihoamerických i nevedělné krásy vyrůstajících z džungle nasáklé krví, pochopíš.

Jako jednoho z jeho překladatelských objevů, básníka Patmora, ho zaujmají především hodnoty zapomenuté, ve své době nepoznané a zneuznané, jímž chce dopřít satislakci a – čtenáře. Tak tomu bylo u *Zániku Eurydiky*, souboru, který připravil z poezie anglického jezuita a básníka *Gerarda Manleye Hopkinsa* (1844–1889) společně s *Rio Preisnerem*.

Hopkinsova poezie vychází v básnickové otěně až třicet let po smrti autorově péči jeho přítele Roberta Bridgea; jako novátorská, předjímající vývoj, invenčně pracující s prozodii anglického jazyka byla plně poznána až po 2. světové válce. Ani dnes není však masově čtena.

NAD PŘEKLADY IVANA SLAVÍKA

Díky zvláštnostem poetiky jde o autora v úplnosti nepřeložitelného; při jeho tlumočení třeba volit tvůrčí přístup a dobrat se ideových kořenů Hopkinsova básnění. A zároveň mít porozumění pro tuto poezii napjatých strun, moderního jazyka, čerpající však z dvoutisíciletých tradic církve: *Zůstane se svým tělem duch spjat dozajista, / bez úhy už: tak luční kvítí nepřítiská / duhu svým krokem, ni jej ty kosti vzkrísíš.*

Ti, kteří se domnívají, že katolíci mají vše jasné, zřetelné a předjednané, měli by si přečíst Hopkinsovy *Temné sonety: Bůh nehlubším úradkem svým / chtěl, abych byl hořký. Ale za touto hořkostí, za aktuálním – lyrickým či dramatickým – nalézá Hopkins trvající. Třebas i v okamžiku fyzické smrti, skrze tuto smrt (Ztroskotání lodi Deutschland: *Cho času plodit tu žádost klidu: Zánik Eurydiky*). Z delších, vrchol-*

ných skladeb je zejména titulní *Zánik Eurydiky* přesvědčivý svoji dramatickou dikcí, svým epickým spádem, nad nímž stojí poselství o víře a vykoupení.

Kniha *Zánik Eurydiky* nejen objevuje pro českého čtenáře méně známého anglického básníka, ale také upozorňuje na Slavíkovy překladatelské kvality, na básnický talent filozofa a politologa Rio Preisnera.

Počet ze své celoživotní překladatelské práce složil I. Slavík knižou *Lampa útěchy: (...)* antologie představuje dost široké panorama poezie světové – z velkých literatur evropských (anglické, francouzské, německé, ruské, španělské), ale i z písemnictví donedávna exotických, jako je latinskoamerické (dost bohaté), nebo novozélandské (aspoň náznakově) či dávné kultury předkolumbovských indiánů – Aztéků, Mayů, Kečuaů – kde je autor skutečným překladatelským průkopníkem. K tomu ještě dodejme, že tato antologie svědčí též o nevedělné Slavíkových jazykových znalostech: o schopnosti zvládat rozdílný básnický tvar – od baroka po poezii současnou, od náboženské lyriky Coventry Patmora po limeriky Edwarda Leara. ~ *Tatnoe, až ty se budeš bát, / nebude tvému srdci naslouchat: / a to je divně trápení.* ~ Neobyčejné pochopení má Slavík pro všechny ty podivné existence, všechny zneuznané, tápající a „prokleté“, které tělo

táhne dolů, zatímco je slovo bítuje (zatímco oni bítují slova) vzhůru. Myslím, že zde na první místo staví poetičnost hledání a opravdovost díla, jeho kvality umělecké.

Pro ně se konec konců do souboru dostal i nacista Boerries von Muenchhausen: s jeho názory a životními postoji nelze souhlasit, ale – dělej co dělej – takové Setkání s mužem v klobouku je skutečnou poezií.

Za podstatné pokládám zachycení anglické a německé literatury v jejím vývoji, připomenutí literatury ruské (jehož je nám velmi zapotřebí), latinskoamerické (s výraznou expresí, neobvyklými motivy a skutečností vnímanou všemi smysly) a především kultury předkolumbovských indiánů: překladatel zná velmi dobře reálii i jazyk (sám ostatně do češtiny přetlumočil posvátnou knihu mayských Kitejcu Popol Vůh). U francouzské poezie překvapí srovnání „prokletých básníků“ (Baudelaire, Verlaine, Corbière) s texty existenci pohřbených moderní civilizací bez řádu, bez Boha (Richard, Robin, Prevel).

Ediční poznámka na závěr knihy ukazuje, že jednotlivé práce nebyly do antologie vybrány náhodně, nýbrž že jsou vsoukány zástupkami celoživotního zájmu a ústí. Celoživotní činností tvůrčí.

Ivo Harák

Gerard Manley Hopkins: *Zánik Eurydiky* (překlad Ivan Slavík a Rio Preisner) Torst, Praha 1996

Lampa útěhy (překlady Ivana Slavíka), H a H, Jinočany 1996

Stříbrná peruánská figurka z doby před španělským vpádem

Snímek archiv

O náboženském kýči

Perspektivy 8/1997

(...) Přítelkyně konvertitka dostala sošku Panny Marie a měla z ní velikou radost. Její rozrůzná modlitba zvroutněla (...), našla i větší sílu k překonávání těžkostí v práci i v rodině. Po čase ji navštívila kolegyně z práce a zděšeně zvolala: „Takový kýč! A ty se před ním dokonce modlíš?“ Následoval pláč a bezesná noc. Nakonec ale sošku nevyhodila a je jí jedno, co kdo řekne.

Druhý případ je z doby totality. Přišla za mnou kádrová referentka a šeptem se vyptávala, proč je kaple v kostele na náměstí uzamčená. Nevěděla jsem, co si mám myslet, týden před tím mě totiž před kolektivem zesměšnila, jak prý mohu v době vědy a techniky věřit v Boha. Ale byla uplakaná a nakonec se mi svěřila, že její bratr, kterého milovala, těžce onemocněl a lékaři nedávají naději. V noční úzkosti před ní vyvstal obraz Ukřižovaného v kapli, kam ji v dětství dovovala babička, a v tu chvíli pocítila velkou úlevu. Došla k poznání, že je Bůh a že jedině on může pomoci. Hned ráno koupila velkou svíci a šla do kaple.

Vysvětlovala jsem jí, že v chrámu je živý Kristus, ale ona řekla: „Tam já nemohu, tam je Bůh-spravedlnost, toho jsem zradila, ale v kapli je ukřižovaná Láska a Matička, která všechna moje dětská přání vždy vyslyšela. To je pro mě jediné místo na světě, kde mohu hledat pomoc.“

Do té kaple chodily celé generace našich předků. Byla tam socha Ukřižovaného v životní velikosti, realistická a velice krásná (pro nás: pro ostatní kýč), a pod ní Matka bolestná. Kostel býval uzamčený, ale kaple vždy otevřená, tehdy se nekradlo (...). Barva na Kristových nohou byla v mísi hřebov smazána od doteků a polibků a také ruce Matky byly od projevu vroucí zbožnosti obnaženy na holý kámen.

(...) Ta žena dostala v krátké době mrtvici, ochrnula a už se do práce nevrátila, ale její bratr se uzdravil (...). Z dopisu N. N. (Morava – jméno i adresa v redakci)

Slovo teologa

Mnoho inkoustu bylo prolito v boji proti kýči, tomu bezostyšnému konkurentovi umění. Proč? „Kýč je libový, rádobý umělecký výtvor“, říká jedna definice a jiná mluví o „umělecky bezcenném obraze“. Líbí se (někomu), ale podobně jako lživá reklama zklame. Naproti tomu pravé umění také sice upoutá svým povrchem, ale skrze něj dává prosvítat něčemu, co se nás dotkne v hloubi duše. Umění nás tak vede k novému prožití sebe, druhých, světa, Boha. Nepřesvědčuje o pravdě jako věda a o dobru jako etika, ale nechává je prožít celou bytostí. Umění je vychovatel a budíček. Kýč je svůdce.

Právě proto je církev proti kýči, jak předsvědčivě ukázal Jiří Zúrek (Perspektivy 9/97) a podpořil tak vzrušený protest Lenky Korandové (Katolický týdeník 36/96). Na posvátných místech má člověk mít možnost vstupovat do prostoru oprostěného od běžného lozmu, aby se nerušeně setkal se svým Pánem v pokoře, s Otcem v důvěře, s Krásou v uchválení, s Láskou v bezpečí. Tam patří jen ty výtvory vysokého nebo prostšího umění, které nás vtahují do živé přítomnosti Všudypřítomného. Kostel není galerie, ovšem tím méně krámk s pouťovým zbožím.

Odpor každého vzdělaného člověka ke kýči je pochopitelný a zdravý. Přesto se hlásí ke slovu otázka, zdali rozhořčené Ne – bez dalšího – odpovídá celé pravdě. Na to se pokusil odpovědět umělec Pavel Slezák v 8. čísle Per-

spektiv. Nemohu než vyslovit mu díky za citlivé a přitom otevřené zasazení problému do celku lidského vnímání a do života věřící obce. V době, kdy i mezi teology je znát pokusné pracovat s hesly a hotovými soudy, musíme začít řešit problémy a spory poctivým dialogem. Po Koncilu a před Plenárním sněmem úkol nadmíru naléhavý. Doporučuji Slezákův text znovu pozorně pročíst i jako jeden z modelů dialogu.

V dnešním dopise Moravanky se ozvalo něco dalšího, k čemu bych rád něco málo dodal. Jde o to, zdali může kýč vůbec někdy působit pozitivně, aspoň jako signál, podnět nebo zachránce provizorium. Mnoho zkušeností se to zdá potvrdit. Ale jak to, že imitace či padělek může vést k pravé hodnotě?

Pokusím se dotáhnout to, co plastycky rozeštel P. Slezák a na něj kriticky navazující J. Zúrek. Přibíráme do úvahy pojem symbolu v nejširším smyslu, což je znak zastupující něco jiného. Na rozdíl například od definice, od které žádáme značný stupeň pravdivého vystižení toho, o čem vypovídá, na symbol nejsme zdaleka tak nároční. Jistě, i symbol může lhát, když třeba směrůvka je nastavena opačně. Většinou však od zástupného znaku neočekáváme plnost pravdy. Obdivně označení Ludvíka XIV. jako „krále slunce“ nikdo nebral jako plně pravdivé, ale ani jako lživé. Kýč je sice neodpovědné předstírání, ale chť nechť to není a nemůže být toální lež. Lež totiž cizopasí na pravdě. I zneužitá směrůvka vypovídá aspoň to, že potřebujeme informace pro své cesty.

Kýč je nepravdivý potud, pokud předstírá umění. Chybí mu autentická inspirace a prožitek, ale o něčem přece vypovídá. Snad nám to přiblíží poustevníkův kříž svázaný ze dvou dřev: jeho výpověď je holá připomínka Boží přítomnosti a lásky. Kýčovitě znázornění může věcné sdělení zdeformovat, ale nepopírá ho, na rozdíl od rouhavé karikatury nenávislného ateisty. Kdo tedy tu podstatnou výpověď či připomínku potřebuje, zachytí ji i nezávisle na dokonalosti ztvárnění. Bůh se umí každému z nás ozvat na jeho vlastní vlně. O tom hovoří sdělení naší sestry z Moravy, díky za ně.

Oto Mádr

Glosář

Perspektivy 9/1997

O netoleranci poražených a triumfalismu vítězů

Poslední sloupek Glosáře v zářijových Perspektivách je věnován zamyslení nad hlasitým odporem části kněží proti podávání svatého přijímání na ruku. Autor je znepokojen „stupňující se polarizací uvnitř české církve“. V níka vidí zřejmě jednoznačně v „tradicionalistickém křídle“ a jeho „nesmířitelné netoleranci“.

Akce P. Stajnera vskutku vyznívají křečovitě až iracionálně, ale ani pro pochopení této kauzy čemobíh vidění světa nestačí. K pozastavení vybízí více okolností. Např. o tom, že ČBK již oficiálně odeslala svoji žádost do Vatikánu, se většina lidí dozvídá až z otištěných reakcí na Stajnerovu petici. Je otázkou, zda i toto opomenutí trochu nepříživuje různé fantastické úvahy konspiračních teoretiků. Chybělo více jasných prohlášení ze strany nejpočetnější, a to především v přípravné fázi celého procesu. Ujistění, že povolit přijímání na ruku neznamena současně zákaz přijímat do úst, bylo slyšet jen zřídka a jaksi mimochodem. Přitom kořenem zřejmě ne tak ojediněle nedůvěry k novému uspořádání není vždy jen zarytý odpor proti tomu, aby druhí přijímali na dlaně. Podstatnou roli hraje obava těch, kterým osobně současná praxe vyhovuje, že budou nuceni přijímat eucharistii způsobem pro ně nepřijatelným. Anebo že budou v lepším případě shovívavě trpěnou menšinou druhé kategorie. Těmto lidem bylo možno více vyjít vstříc – třeba poukázat na země, kde v katolických kostelích oha způsobu přijímání „mírově koexistují“ už dlouho a dělicí čára vede napříč věkovými kategoriemi (kupříkladu v Anglii). Přilíš je v nás zahrznoto zlotřovat zahraničí jen s Německem!

I o protivníkově lze psát s úctou. Formulace sděluje, že P. Stajner od své kampaně „neváhal zatáhnout dalších 142 kněží“ sugeruje čtenáři dojem, že signatáři petice jsou nesvéprávně a nemyšleničky loutky ovládané ze zákuhů intrikáncem Stajnerem. Myslí, že přinejmenším některé ze signatářů by si zasloužili více respektu.

Každá hůl má dva konce. Autor úvahy v Glosáři charakterizuje odpůrce přijímání na ruku jako ty, kdož „kvůli formě přestali vidět obsah“. Kam však zařadit ty, pro něž bude povolení přijímat na ruku „v podstatě jen legalizací skutečnosti praktikované... již delší dobu“? Pravděpodobně alespoň někteří z nich totiž kladou na formu takový důraz, že kvůli ní (třeba i s hrdoostí) porušují liturgické předpisy. I to je moc špatné.

Nevyhráběme církevní disidenty a mučedníky umělé. O hořkosti „kauzy podávání na ruku“ se rozhodne až po jejím skončení. Ještě stále je možno vde dorešit tak, aby žádná strana nedešla pokorěna. K tomu však bude nutné, aby si vítězové odpustili triumfalistický pokřik.

Ondřej Šipr, Praha

Casus belli?

Perspektivy 10/1997

(...) U nás přijímáme Tělo Páně vklécce a do úst. Přistoupili manželé německé národnosti, on poklekl a přijal do úst, ale ona stála a napřáhla ruku. Kněz ji přešel a nepodal. Ona tedy klekla, kněz se vrátil a Tělo Páně jí podal. Ale ta její vzpurná pýcha! Stoupala si, vyndala Tělo Páně z úst, předávala si je z ruky do ruky, než je opět dala do úst. Věřte, že jsem se musela hodně držet, abych jí nedala pár facků (...). Z dopisu E. Tesárkové (Veltrusy)

(...) Generačně patřím spíš k dotyčným panu farář, ale bližší je mi reakce toho chlapce. Mladí se vyjadřují bez okolků, ale často posilnou podstatu věci, a nás staré rozčítuje právě to zmizka pravdy v jejich kritice (...). Sama přijímání na ruku i do úst, jak kde a od koho. Jsem ráda, že biskupská konference žádost podala, už

se nebudu muset rozmyšlet, zda nastavením ruky působím přistupnému knězi těžkosti v jeho svědomí.

Vím, že na podstatu věci to nemá vliv, a přesto jsem šťastná, že smím vzít hostii do svých rukou. Je v tom i hodně ženského; žena bere narozené dítě první s láskou do rukou, s láskou objímá svého muže (...). Překvapilo mě podezření, že důvodem snahy přijímat na ruku je štlivost. To mě nikdy nenapadlo, musela jsem se to dozvědět až od onoho kněze (...). Dotyčný pan farář se ohrazuje, že kněží nejsou rohoti. Zpomíná, že sice není robot, ale jen prostředník mezi Kristem a přijímajícím, a že právo, které vyžaduje pro sebe, věřícím odpírá. Z nich chce tedy dělat roboty, kteří se budou řídit pouze jím uznávaným programem – a to ještě proti svému biskupovi (...).

Z dopisu N. N. (Nýřany)

(...) Možná, že by se napětí kolem podávání Těla Páně do úst ver-

sus (také) na ruku zmírilo, kdyby z úst našich biskupů zaznělo výslovné ujištění, že i poté, co bude (?) vyhoveno žádosti ČBK o podávání i na ruku, nebude možné odmítat podávání do úst (jako „nehygienické, předkoniciní“ apod.), a tam, kde by se takový přístup prosazoval, budou mít věřící právo obrátit se na svého biskupa se žádostí o nápravu. Vím o případech, kdy kněz odmítl podat do úst – a byl z toho rozruch. Co zabránil opačným případům? (...) Přimlouvám se, aby Perspektivy otiskly

takové společlivé ujištění v plném znění (...).

Z dopisu Anny Pokorné (Praha 3)

Pozn. red.:

To je velmi rozumný nápad, ale zřejmě toho nebude zapotřebí. Jakmile se k žádosti ČBK vyjádří Svatoř stolec (podle všeho se zdá, že klidně), iniciativu ČBK rozsáhlou osvětovou akci, kdy se dostane poučení věřícím na všech úrovních. Perspektivy se k ní podle potřeby rády připojí, ale není na nich, aby ji zahajovaly.

Redakce Setkání nabízí knihu

KNĚZ strážce majáku?

(sestavili Josef Dolista a Petra Uisková)

Prostřednictvím knihy odpovídají na otázky čtenářů známí odborníci a autoři jako například Václav Malý, Miroslav Vlk, Tomáš Halík, Petr Chalupa, Karel Vrána, Oto Mádr, Petr Kolář, Josef Dolista a jiní.

Knihy se zabývají osobností kněze, hodnotou mše svaté, nedostatkem kněží, ekonomickým zajištěním kněze, celbátem, „kněžskými“ problémy a dalšími tematy.

Knihy je brožovaná, 88 stran, 50 Kč

Tuto knihu si můžete objednat nebo zakoupit na adrese

Redakce Setkání
Kanovnická 10, 370 01 Č. Budějovice
tel./fax: 038/ 594 81

Proč církev neoslovuje

S bolestí se díváme na svět a vidíme, jak se ohýbá – církev a svět – od sebe vzdaluje. Svět se ve svých principech upevňuje, kruh jeho „ctičelu“ se rozšiřuje, zatímco církev ztrácí na síle i duchu... A přitom se bezděky: proč? Důvodů je víc: dějinné zatčení, dlouhé uzavření ve svém kruhový stylu života, pokulhávání za vývojem světa, vedoucí činitelé často daleko od svatosti a Kristova ideálu, ponechání laiku na vedlejší kolejí... často unklá kázání, slabá pastorační aktivita atd. Také etyčnické leti totality udělalo své.

Dnes si je církev těchto nedostatků vědoma a snaží se je napravit, viz Koncil, poslední papežo-

vé, zvláště Jan Pavel II. Vymizel triumfalismus i autoritářství, církve se otevírá světu v pokoře, lásce, uznání svých minulých chyb i ve snaze sloužit... Svět toto ochotně přijímá, ale k církvi se nepřibližuje.

Hlavní důvod je jiný, hlubší. Už Leibniz plakal nad ztracenou jednotou... Čtyři, pět století se tato jednotu drobí vlivem humanistické renesance, protestantské reformace, rozumářského osvícenství i marxistického ateismu. Pod vlivem těchto hnutí „vykonal“ člověk velkou historickou revoluci, která do té doby v dějinách světa neměla sobě rovné. V jejích důsledcích pojal člověk sám sebe za

střed svých dějin i za poslední cíl své pozemské činnosti a přisoudil si božský atribut zvaný *aseitas*... (Maritain). Touha po hmotném zajištění a po požitku odsouvá do pozadí či k úplnému nedbání duchovní stránku člověka, pravý smysl jeho života i poslední a nejvyšší cíl jeho bytí.

Snad tuto dějinnou skutečnost vyjádří tři zajímavá data. Rok 1517 – vystoupení Martina Luthera, praktické odmítnutí Třetí božské osoby skrze církev, která je s Duchem sv. nerozlučně spojena. – Rok 1717 – založení první zednářské lože v Anglii, likvidace Druhé božské osoby: Ježíš Kristus je velký prorok, nikoli však Boží Syn. – 1917 – ateistický marxismus se svou věčnou hmotou jako jediným tvůrčím principem světa

likviduje První božskou osobu, Boha Otce, Stvořitele.

Nezapomínejme na Kristovo podobenství o rozsévání. Rozsévá byl dobrý, i zmo bylo kvalitní, ale půda byla jednou skalnatá, jindy padlo zrna na okraj cesty, další mezi trní. Jen zrna, která padla do dobré půdy, přinesla úrodu mnohonásobnou. – Není to výstižná odpověď na dnešní situaci církve?

Ale jak dál? Jistě ne přizpůsobit se světu a vnášet jeho ducha do církve. (...) Křesťané v první církvi dovedli být jiní než rozpadající se společnost i za cenu nejvyšších obětí – a nepatrný hlouček Kristových věrných zvítězil nad mocným Římem. Jim vděčíme za své křesťanství. Předáme je neporušené budoucí generacím?

Z dopisu A. Pospíšila (Jihlava)

PERSPEKTIVY

příloha Katolického týdeníku

Odpovědný redaktor: Jaroslav Šubrt

Redakční rada:

Květoslava Neradová, Oto Mádr, Petr Kolář, SJ, Odilo Štampach, OP, Petr Přihoda, Václav Frei, Jaroslav Med (předseda), Josef Gabriel, Zdeněk Jančařík, SDB, Miloš Doležal, Václav Dvořák, Tomáš Machula

Adresa redakce:

Londýnská 44, 120 00 Praha 2-Vinohrady
tel. 24 25 03 95, linka 24

Fotosazba Pavel Vodička

Výběr z Perspektiv v Braillově slepém písmu lze objednat na adrese: David Nebeský, Knihovna pro nevidomé a těžce zrakově postižené, Platněřská 2, 110 00 Praha 1. Tel. 24 81 02 42, linka 166

Nevyžádané rukopisy se nevracejí!